

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Föräldrars valfrihet och skolans segregation

Alireza Sayar och Caroline Järrebring

LAU690

Handledare: Anders Fredriksson

Examinator: Jan Lindström

Rapportnummer: HT09-2490-02

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Abstract

Examensarbete inom lärarutbildningen

Titel: Föräldrars valfrihet och skolans segregation

Författare: Alireza Sayar och Caroline Järrebring

Termin och år: HT 2009

Kursansvarig institution: Sociologiska institutionen

Handledare: Anders Fredriksson

Examinator: Jan Lindström

Rapportnummer: HT09-2490-02

Nyckelord: Valfrihet, etnicitet, segregation

En av de mest markanta förändringarna som skedde inom styrningen av den svenska skolan var övergången från det tidigare centralstyrda systemet, till decentralisering av skolsystemet. De nyckelord som spelade stor roll i förändringarna var decentralisering, målstyrning, konkurrens, individualisering och fritt val. I och med införandet av skolval fick föräldrarna möjligheten att välja skola, oavsett närhet eller kommun och konsekvenserna har varit många, enligt forskare. En intressant fråga att studera blir om det fria skolvalet har lett till segregation i skolorna. Olika studier pekar åt olika håll vad det gäller det fria skolvalets effekt på skolans segregation, exempelvis studier som hävdar att segregation i skolan är en följd av bostadssegregationen snarare av det fria skolvalet. I det här arbetet har vi valt att se på frågan från ett annat perspektiv och ställa frågan; vad är viktigt för föräldrar när de ska välja skola till sina barn? Är det möjligt att se grundläggande skillnader mellan föräldrars prioritet vad det gäller skolvalet baserade på föräldrarnas etnicitet och olika kulturtillhörigheter? Föräldrar från samma etniska grupp kanske har likartade preferenser att välja skola varför skolans etniska fördelning kan påverkas. I vår studie har vi varit intresserade av att undersöka hur införandet av valfriheten har påverkat segregationen i den svenska skolan. För vår studie valde vi att använda oss av kvalitativa intervjuer med fyra föräldrar födda i Sverige och fyra föräldrar födda i Mellanöstern om vad som är viktigt för dem när de väljer skola till sina barn. Resultatet av vår intervjuundersökning visar att det finns påtagliga skillnader men också likheter i hur våra intervjuföräldrar, födda i Sverige och i Mellanöstern, väljer skola till sina barn. Vårt resultat har antingen bekräftat tidigare forskning eller funnit nya aspekter som kan bidra till ytterligare forskning.

Förord

Detta examensarbete genomfördes på den stadsvetenskapliga institutionen vid Göteborgs Universitet. Arbetet har genomförts och bearbetats i ett samarbete där vi även har varit delaktiga i varandras textproduktion. Arbetet påbörjades den 6 november 2009 och avslutades den 4 januari 2010. Vi skulle vilja tacka våra handledare Anders Fredriksson, doktorand vid stadsvetenskapliga institutionen, för hans ansträngning, inspiration, kommentarer och värdefull uppmuntran och slutligen hans slitsamma arbete för korrekturläsning av denna rapport. Vi vill även tacka Klas Andersson, doktorand vid stadsvetenskapliga institutionen för hans värdefulla råd som hjälpte oss att utföra detta arbete. Tack även till våra familjer, vänner och klasskamrater för deras stöd och engagemang i vårt arbete.

Caroline Järrebring och Alireza Sayar

Göteborg den 4 januari 2010

Innehållsförteckning

1	Inledning.....	1
1.1	Disposition.....	1
1.2	Problemformulering.....	2
1.3	Syfte.....	2
2	Begreppsdefinitioner	3
2.1	Begreppet Invandrare	3
2.2	Begreppet Etnicitet	3
2.3	Begreppet Segregation.....	4
3	Skolan och valfrihetsprincipen.....	5
3.1	Bakgrund	5
3.2	En marknadsanpassad skola	5
3.3	Boendesegregation, valfrihet och skola.....	7
3.4	Segregationens problematik	8
3.5	En skola som integrerar?	9
3.6	Föräldrarnas val	10
3.7	Etniska aspekter.....	12
4	Design.....	15
4.1	Val av metod.....	15
4.2	Urval	15
4.3	Genomförande	17
4.4	Etik.....	17
4.5	Operationella indikatorer och validitet.....	18
5	Resultat och diskussion	19
5.1	Närhet och trygghet	19
5.2	Den lilla skolan med mindre klasser:	21
5.3	Kompisar:	22
5.4	Språket:.....	24
5.5	Skolans anseende och organisation:	25
5.6	Ytterligare diskussion	26
6	Avslutande diskussion.....	29

1 Inledning

Sedan valfrihetsreformen infördes i början på 90-talet har skolan förändrats. Från att ha varit styrd av staten decentraliserades systemet och ansvaret hamnade på mer lokal nivå, från kommun till rektorer och skolledare. Friskolor öppnade under denna period och har ökat dramatiskt under 2000-talet. Föräldrar har i dag en helt annan valfrihet och forskning visar på att detta kan bidra till en ökad segregation i skolan: ”De internationella erfarenheterna av marknadsstyrning inom skolan visar tydligt att ökande segregation kan bli en oönskad bieffekt av valfrihet” (Rothstein & Blomqvist, 2005, s. 107). Kritiker hävdar att valfrihetsprincipen leder till ökade klyftor mellan grupper då valfriheten inte gynnar alla grupper då det är främst högutbildade med högt socialt kapital som mest gynnas av denna princip.

Segregationen i skolan innefattar både klass, kön och etnicitet. Vi har valt att fokusera på etnicitet i vår studie då vi anser att, även om tidigare forskning finns är den inte tillräckligt bred och har även inte fokuserat på specifika invandrargrupper. Vi valde att jämföra grupperna föräldrar födda i Sverige och föräldrar födda i Mellanöstern då dessa grupper inte har jämförts i tidigare forskning gällande föräldrar och valfrihet. Vi förväntar oss att dessa två grupper kan uppvisa åsiktsskillnader i vad de anser är viktigt i valet av skola, något som vi anser bör belysas. Om det svenska skolsystemet är anpassat efter svenska föräldrars behov är det då en skola för alla?

Vi vill fördjupa oss i vad föräldrar anser är viktigt då de väljer skola och anser att djupintervjuer kan ge ny information om vad som ligger till grund till föräldrars val. Annan forskning som motiverar vår studie är Skolverkets rapport från 2003 som visar att det inte finns tillräckligt med forskning kring segregation och valfrihet för att dra några konkreta slutsatser om det är negativt eller positivt:

Resultaten från olika forskningsprojekt med fokus på hur valfrihet påverkar segregation ger inga entydiga svar. Flertalet studier tyder dock på att valfrihetsreformer förstärker segregationen medan andra och färre till antalet visar att valfrihetsreformer kan minska segregationen. En tredje framförd ståndpunkt är att vi överhuvudtaget vet för lite för att kunna dra säkra slutsatser, delvis beroende på att det inom varje skolsystem finns en mängd lokala och varierande kontexter (Skolverket, 2003, s. 19).

Det krävs med andra ord ytterligare forskning och där anser vi att vårt arbete kan vara ett tankeväckande bidrag. Vi kommer att använda oss av kvalitativa intervjuer för att försöka få en djupare inblick i vad föräldrar anser är viktigt då de väljer skola. Då vi vill se om det finns några skillnader mellan föräldrar födda i Sverige och föräldrar födda i Mellanöstern har vi valt att intervjua fyra personer från vardera grupp. Vi anser att det är intressant att jämföra dessa två grupper då dessa grupper ofta framställs som mycket annorlunda i framförallt media. Hur kommer detta att yttra sig i vårt arbete?

1.1 Disposition

Arbetet inleds med kapitel 2 där vi förklarar tre begrepp som kommer att användas i arbetet och som vi anser kräver klargöras: Invandrare, etnicitet och segregation. Vi går sedan vidare i kapitel 3 med att redogöra för de förändringar som ligger till grund för dagens skola. Vi tittar här närmare på den marknadsanpassade skolan, decentraliseringen och segregationen i skolan. Vi kommer vidare att presentera tidigare forskning angående valfrihetsprincipens förespråkare och motståndare och även presentera forskning som visar på effekterna av valfriheten där det råder delade meningar om valfriheten i huvudsak någonting negativt. Segregation och integration i skolan diskuteras även i detta kapitel. Tidigare forskning om föräldrars valfrihet kommer sedan att presenteras i slutet av kapitel 3 där föräldrars val diskuteras både allmänt men

Föräldrarnas valfrihet och skolans segregation

Inledning

även i hänsyn till etnicitet och invandrarbakgrund. Arbetet behandlar sedan val av metod för att avslutas med resultatet av vår studie och en sammanfattande diskussion.

1.2 Problemformulering

I det svenska mångkulturella samhället talar man ofta om problemet med segregation och med det menar man ofta bostadssegregation till följd av att olika grupper med olika etniska bakgrund bor koncentrerade och avskilda från andra grupper med annan etnisk bakgrund. I det tidigare centralstyrda systemet gällde närhetsprincipen som mer eller mindre tvingade föräldrarna att sätta sina barn i den skola som låg deras bostad närmast. Man kunde då se en segregation i skolan till följd av den rådande bostadssegregationen. Övergången från det tidigare centralstyrda systemet till decentralisering och kommunalisering av skolsystemet i början av 1990-talet innebar slutet av närhetsprincipen och medförde en valfrihet att placera sina barn i den skola de anser passar barnet bäst, oavsett avståndet till bostaden.

Frågor som vi har väckt att söka svar till är:

- Vad anser föräldrar är viktigt när de väljer skola till sina barn?
- Vilka skillnader och likheter finns mellan föräldrar födda i Sverige och föräldrar födda i Mellanöstern när de väljer skola?

1.3 Syfte

I vår studie har vi varit intresserade av att undersöka hur införandet av valfriheten har påverkat segregationen i den svenska skolan.

2 Begreppsdefinitioner

2.1 Begreppet Invandrare

Redan när vi skulle beskriva vårt arbete där vi gör en jämförelse mellan hur invandrar- respektive svenska föräldrar väljer grundskola till sina barn, stötte vi på problem med att definiera vad vi menar med invandrare. Problemet uttryckte sig ännu tydligare när vi stötte på begrepp som etnisk hierarki ”En etnisk hierarki mellan olika invandrargrupper, där vissa etniska grupper från utomeuropeiska länder räknas mer som invandrare än andra, ...” (Gustafson, 2006, s. 109). I sin avhandling berättar Katarina Gustafson hur några pojkar kallar sina klasskamrater som kommer från Mellanöstern för ”*invandrare*” och sina andra kompisar med annan etnisk bakgrund för västeuropeiska eller asiatiska (Gustafson, 2006, s. 109).

Det är en definition som såväl i dagligt tal, som officiell statistik har använts på olika sätt. I statistik [sic] har det ibland handlat om personer som är bosatta i Sverige men födda utomlands, personer med minst en förälder född utomlands eller personer som är utomlands-adopterade, vilket har lett till att man har talat om första, andra och även tredje generationens invandrare (Gustafson, 2006, s. 109 fotnot 84).

Ove Sernhede diskuterar också begreppet invandrare i sin bok *Alienation is my Nation*, när han talar om begreppets komplexitet. Han hänvisar till en rapport från kulturdepartementet, *Begreppet invandrare*, där de har kommit fram till, enligt Sernhede det enda logiska: ”att bara de som är invandrare skall benämnas invandrare! Ingen som är född i Sverige skall följaktligen kallas invandrare. En konsekvens av detta är också att beteckningen andra generationens invandrare måste försvinna” (Sernhede, 2007, s. 21). Sernhede går vidare med att diskutera vem som ses som invandare, exempelvis brukar sällan en tysk bli kallad invandare medan detta är en självklar beteckning på någon från Afrika, och att begreppet i dag har en negativ association ”till andra klassen medborgare” (Sernhede, 2007, s. 21).

2.2 Begreppet Etnicitet

Thomas Hylland Eriksen diskuterar dagens intresse för begreppet etnicitet och etniska processer och hävdar att det är en kombination av historiska förändringar och förändrade ”antropologiska tankesätt” (Eriksen, 1998, s. 18). Antropologer idag studerar samhällen och kulturer utifrån bilden att dessa är föränderliga och mångtydiga till skillnad från strukturfunktionalisterna som tenderade att se samhällen och kulturer som ”isolerade, statiska och homogena enheter” (Eriksen, 1998, s. 18). En intressant beskrivning av ordet ”*etnicitet*” är enligt Eriksen hur man ser på relationerna mellan olika grupper som betraktar både sig själva och andra grupper som kulturellt särpräglade (Eriksen, 1998, s. 13). Eriksen förklarar vidare att etnicitet uppstår i mötet mellan grupper när skillnader lyfts fram och uppmärksammas:

För att etnicitet skall uppstå måste grupperna ha ett minimum av kontakt med varandra, och de måste hysa föreställningar om att den andra gruppen är kulturellt annorlunda än den egna. Om dessa villkor inte är uppfyllda, finns ingen etnicitet, eftersom etnicitet till sin natur är en aspekt av en relation, inte en egenskap hos en grupp. (Eriksen, 1998, s. 21..22)

Eriksen pekar på ett starkt samband mellan etnicitet och klasstillhörighet och menar att den som tillhör en specifikt etnisk grupp, med största sannolikhet tillhör en specifik samhällsklass (Eriksen, 1998, s. 16). Han menar att etnicitet utgår ifrån att det finns standardiserade förhållande som bygger på starka regler mellan olika etniska grupper som betraktar varandra som kulturellt särpräglade (Eriksen, 1998, s. 28). Det innebär enligt Eriksen att när man vet om varandras etniska tillhörigheter, då vet man också i grova drag hur man ska uppträda mot var-

Föräldrarnas valfrihet och skolans segregation Invandrare, etnicitet och segregation

andra. Här diskuterar han stereotypisering som han kopplar till begreppet rasism för att rättfärdiga diskriminering (Eriksen, 1998, s. 33).

2.3 Begreppet Segregation

Gustafson förklarar begreppet segregation: ”Det kan handla såväl om uppdelning i form av t.ex. kön eller ålder som uppdelning utifrån olika etnisk, social eller kulturell bakgrund” (Gustafson, 2006, s. 14). Bakomliggande orsaker till segregation är bland annat socioekonomisk status, hudfärg, religion och etnisk tillhörighet. Segregation kan vara något man tvingas till men det kan även vara effekten av de fria valen man själv gör (jfr Gustafson, 2006). De fria valen kan exempelvis handla om hur man väljer sitt bostadsområde, exempelvis beroende på hur olika stadsdelar kan vara anpassade till olika livsstilar. Det är inte så konstigt om man som nyanländ invandrare från Mellanöstern, som varken har kännedom om det nya hemlandet eller språket, söker sig till andra invandrare från samma land för att känna sig tryggare. Den ökande bostadssegregationen kommer förr eller senare att påverka levnadsvillkoren för de boende i de segregerade bostadsområdena och ”den stadsdel där man bor har stor betydelse för människors delaktighet i samhället och är på många vis utgångspunkten för det dagliga livet” (Gustafson, 2006, s. 15).

3 Skolan och valfrihetsprincipen

3.1 Bakgrund

Redan sedan mitten på 40-talet har det eftersträvat en ”skola för alla” i den svenska skolpolitiken vilket innebär en skola som står på en gemensam grund, en likvärdig skola. I början av 1990-talet ändrades skolsystemet när decentralisering och skolpeng innebar förändrat ansvar. Nu skulle föräldrar välja skola istället för att tilldelas och varje elev hade en medföljande summa pengar, skolpeng, som gick till den skola där eleven placerades. Skolpeng kan sammankopplas med den amerikanska ekonomen Milton Freemans system av vouchers: ”Ett checksystem balanserade enligt Freeman kravet på social rättvisa mot kravet på frihet för föräldrarna att själva välja typ av skola/.../ skulle också göra det möjligt för privata skolor att verka på samma villkor som offentliga” (Rothstein & Blomqvist, 2005, s. 57). Valfrihetsprincipen handlar om föräldrars möjlighet och rättighet att välja skola till deras barn (Erikson, 2004, s. 167), oavsett kommun eller skolform. Det skall dock tilläggas att den rättigheten och möjligheten inte alltid kan uppfyllas då skolorna i sin tur har rätt att neka föräldrar som söker från kommuner utifrån om kvoten av elever på skolan redan är fylld. Valfrihetsprincipen börjar ta form redan på 1980-talet då både vänster- och högerpartier börjar tala om valfrihet i skolan. Medan socialdemokraterna talade om valfrihet som ett steg för att öka pedagogisk mångfald kopplades det moderata partiet ihop med ett marknadsmässigt tänkande där konkurrens och den enskilde individens rätt att välja stod i fokus. Erikson beskriver hur sättet att behandla föräldrar ändras under 1980-talet och hur detta tar sin form i USA för att sedan börja gälla även i Sverige. Istället för att se föräldrar, lite grovt uttryckt, som medborgare betraktas de nu som konsumenter (Erikson, 2004, s. 167). Detta kopplas i sin tur ihop med de marknadsreformer i den offentliga sektorn som tar sin form under 1990-talet. Marianne Dovemark talar om en förändrad demokratisyn i samhället där fokus har flyttats från att se till den stora gruppens bästa till att se till det bästa för individen. Detta blir tydligt även i den individualisering som sker samtidigt på andra plan i samhället, från pensionsval till sjukvård. En förändrad demokratisyn tillsammans med ”kapitalistisk effektivitetslogik” och ”konkurrens effektivitet” skapar den skola som vi möter idag (Dovemark, 2008, s. 24).

3.2 En marknadsanpassad skola

Sedan decentraliseringen av skolan i början på 1990-talet har friskolor ökat kraftigt. Med decentralisering¹ menas att huvudansvaret gick från staten till kommunerna vidare till skolenheter och rektorer. Detta, tillsammans med att nya styrdokument skapades för att ge utrymme och tolkning till skola och lärare, har medfört att skolor i dag kan skilja sig mer från varandra än tidigare. Sedan mitten av 1990-talet har antalet friskolor fördubblas (Skolverket, 2009, s. 19). Den nya marknadsanpassade skolan ska nu ge föräldrar samma rättigheter som de har på andra områden där de är konsumenter, mer valfrihet, mer inflytande och mera makt och med det nya systemet ges nu alla föräldrar samma möjligheter, oavsett socioekonomisk bakgrund. Kritik har dock riktats mot att valfriheten och marknadsanpassningen i praktiken betyder lika möjligheter för alla (Skolverket (2003), Kallstenius (2007) & Skawonius (2005)) då de i första hand är högutbildade med god ekonomi som främst utnyttjar möjligheten att välja skola. Annan kritik som riktats är att språket många gånger blir ett problem då informationen helt enkelt inte når fram till föräldern. Det ska dock tilläggas att det finns argument som talar för marknadsstyrningen i skolan. Rothstein och Blomqvist hänvisar här till Stewart och Walsh 1992: ”I stället för att som tidigare endast vara ansvarig inför sina överordnade, skall lärare,

¹ fördelning (spridning) av verksamheter eller inflytande från ett centrum till fler.
<http://www.ne.se/decentralisering> (kl 17.29 2009-12-06)

Föräldrarnas valfrihet och skolans segregation Skolan och valfrihetsprincipen

rektorerna, /.../ tvingas stå till svars även inför den enskilde brukaren (Stewart och Walsh 1992). På detta sätt kan marknadsstyrning ses som ett sätt att både effektivisera och demokratisera verksamheten inom skolan[...]" (Rothstein & Blomqvist, 2005, s. 61).

Argumenten för och emot valfriheten diskuteras i Skolverkets rapport från 2003. En fråga som Skolverket har ställt i rapporten är i vilken utsträckning valfrihetens positiva och negativa effekter kan vägas upp mot varandra. Vidare ställer Skolverket frågan om i vilken utsträckning valfrihetens positiva effekter höjt kvalitén i hela skolsystemet och om man även i de mindre populära skolorna kan konstatera utveckling jämfört med tiden innan (Skolverket, 2003, s. 21). I vilken grad man delar uppfattningen om att valfriheten leder till kvalitetsskillnader mellan skolor skiljer sig bland föräldrar med olika bakgrund, skriver Skolverket och menar att tjänstemän, som företräder storstäder, förortskommuner och stora städer är överrepresenterade. Enligt Skolverkets uppskattning tycker ca 38 % av tjänstemän från storstäder, förortskommuner och stora städer att etnisk segregation är en effekt av valfriheten (Skolverket, 2003, s. 20).

De tre främsta argumenten som talar för valfriheten på skolområdet är enligt Skolverket: (Skolverket, 2003, s. 8)

1. Valfriheten stimulerar föräldrar till ökat skolengagemang samtidigt som den skapar större lyhördhet hos skolor och kommuner för elevers och föräldrars önskemål
2. Valfriheten tillgodoser behovet av en mångfald av utbildningsvägar, pedagogiska metoder och profiler och skapar incitament för kostnadseffektivitet
3. Valfriheten snarare har integrerande effekter i områden som kännetecknas av betydande boendesegregation

Den tredje argumentationen för valfriheten är, enligt denna rapport, framfört av moderaterna som ett kontraargument till socialdemokraterna som menar att ökad valfrihet riskerar att leda till ökad etnisk och social segregation. Skolverket menar i sin rapport att begreppet valfrihet motverkas av effekterna av begreppen likvärdighet: "/.../ behovet av valfrihet minskar om alla skolor erbjuder likvärdig utbildning av hög kvalitet" (Skolverket, 2003, s. 9).

Jenny Kallstenius (2007) hävdar att det finns mycket i tidigare forskning som visar på att ökad valfrihet leder till ökad segregation i skolan. Kallstenius hänvisar till tidigare rapporter från Skolverket, Kjellmans forskning och hänvisar även till internationell forskning (Gewirtz, Reay & Ball, Ambler & Hatcher) som visar på samma slutsatser (Bunar & Kallstenius, 2007, s. 10 del 1). Kallstenius menar att segregationen i skolan visar sig på olika sätt, mellan elevgrupper, i olika skolformer och är även synlig i de skillnader som finns mellan olika bostadsområden. Vidare diskuterar Kallstenius den socioekonomiska och etniska segregeringen som ökar och påpekar att detta även innefattar en: "prestationsmässig differentiering mellan olika skolor" (Bunar & Kallstenius, 2007, s. 14 del 1). Medan Kallstenius och hennes kollega Nihad Bunars vill visa på de negativa konsekvenserna av segregationen och valfriheten i sin forskning finns det annan forskning som hävdar att segregationen inte behöver vara något negativt. Mikael Sandström hävdar i sin forskning att det inte finns några bevis till att segregationen faktiskt har ökat utan menar på att den snarare har minskat (Sandström, 2002, s. 9). Han menar även att segregationen inte behöver vara något negativt:

Låt oss börja med att fundera över vad vi menar med "segregering". Om vi med segregering menar att elever som går i olika typer av skolor kommer att systematiskt skilja sig från varandra, så är det närmast självklart att valfriheten leder till en typ av segregering. Muslimer kommer att gå i muslimska friskolor i större utsträckning än kristna barn, och vice versa./.../ Men det är ju faktiskt det som är meningen! Vi vill ju att barn och föräld-

Föräldrarnas valfrihet och skolans segregation

Skolan och valfrihetsprincipen

rar ska kunna välja den skola som passar just dem. Att olika människor då väljer olika är inte ett problem, utan själva poängen med valfrihet (Sandström, 2002, s. 39).

3.3 Boendesegregation, valfrihet och skola

Det som är viktigt enligt Skolverket är att det svenska skolsystemet även i fortsättningen kommer vara ett sammanhållet skolsystem. Den likvärdighet som eftersträvas i skolan kommer att påverkas av valfrihetsreformen med effekter som går åt olika håll. Det allvarligaste hotet är de segregeringseffekterna som direkt utmanar målsättningen om en gemensam skola, öppen för alla (Skolverket, 2003, s. 29). För att definiera begreppet segregation använder sig Skolverket av två begrepp, homogenitet och heterogenitet. Skolverket menar att processer som leder till en likriktning är orsaken till segregation. Exempel av en sådan process kan vara föräldrars val av skola till barnen:

Segregation har definierats och identifierats med hjälp av begreppen homogenitet och heterogenitet. När vi kan konstatera en likriktning, dvs. homogenisering, exempelvis avseende elevers etniska tillhörighet, föräldrars utbildningsnivå och elevers prestationer kan vi tala om segregation. Utgångspunkten är att se segregation på skolnivå eftersom valfrihet ger möjlighet att välja skola. Om exempelvis en skola får en större andel elever med invandrarbakgrund pga. valfrihet innebär det att valfrihet leder till ökad segregation (Skolverket, 2003, s. 19).

Katarina Gustafson diskuterar segregation och skola när hon hänvisar till resultat från Danielle van der Burgt's avhandling (2006) och menar att "skolsegregation är ofta en konsekvens av boendesegregationen eftersom barnen i de lägre skolklasserna ofta går i skola nära hemmet" (Gustafson, 2006, s. 15). Vidare menar hon dock att det inte enbart är boendesegregationen som bidrar till segregationen i skolan utan det finns en dynamisk relation mellan boendesegregationen och segregationen i skolan. När familjer tänker igenom var de vill bo tänker de också på skolorna i området (Gustafson, 2006, s. 16). Det finns forskare, både i Sverige och i andra delar av världen som tror att skolorna blir segregerade på grund av boendesegregationen, skriver Ann-Christin Kjellman och menar att detta har bidragit till att valfrihetsreformen har blivit ett så omdebatterat ämne (Kjellman, 2001, s. 24). Att forskare anser detta beror på att befolkningsstrukturen avspeglas av skolornas upptagningsområde i det bostadsområde där skolorna ligger, menar Kjellman och skriver vidare att segregationen framförallt gäller en social- och prestationsmässig segregation. Det tycks vara så att högutbildade föräldrar väljer bort skolan i sitt bostadsområde (Kjellman, 2001, s. 24) och både Kjellman (2001) och Skolverkets rapport (2003) visar på samma resultat. Enligt Kjellman (2001) anser motståndarna att den sociala miljön där skolorna finns gör att de inte kan konkurrera på samma villkor och att man, beroende på sin geografiska och etniska tillhörighet, får olika möjligheter att välja och detta bidrar till ökad segregation i samhället. Motståndarna menar enligt Kjellman att det är kostsamt med information om skolorna varför det blir bara familjer med högre inkomst som får tillgång till den. Valfriheten bidrar till selektion av elever vilket minskar jämlikheten mellan skolor och elevgrupper. Handikappade och barn med inlärningssvårigheter får sämre möjlighet att få sina behov tillgodosedda. Garantin för minimikrav på kunskap försvinner precis som den gemensamma skoltraditionen och möjligheten till överföring av en gemensam värdebas i samhället, med diversifieringen av utbildningen (Kjellman, 2001, s. 25).

Göran Arnman och Ingrid Jönsson tar upp flera bakomliggande orsaker till vad Arnman kallar för en social åtskillnad i utbildningen som enligt dem kan förklaras på följande sätt: (Arnman & Jönsson, 1983, s. 33)

- Juridiska och administrativa rättigheter: Det finns utbildningsformer som är oacceptabla respektive tillåtna för olika sociala grupper

Föräldrarnas valfrihet och skolans segregation Skolan och valfrihetsprincipen

- Ekonomiska förutsättningar: Avgifter och andra kostnader utestänger vissa grupper i samhället
- Individens tidigare skolframgång: Vissa sociala grupper har svårt att uppfylla vissa betygskrav
- Intagningsreglerna som bygger på den sociala segregationen: Exempelvis boendesegregation eller tidigare skolor.

Den första punkten, juridiska och administrativa aspekten, tillämpas bäst där de olika sociala skikten är lätta att identifiera. I de samhällssystemen där det inte är lika lätt att identifiera de sociala skikten tillämpas oftare de ekonomiska förutsättningarna för att förklara segregationen i skolan. Individens tidigare skolframgång, som en förklarande orsak, har accepterats av de flesta samhällen när det gäller tillträde till högre utbildningar och förkastats av de flesta samhällen när det gäller tillträde till den obligatoriska grundutbildningen (Arnman & Jönsson, 1983, s. 34).

Arnman och Jönsson ser boendesegregationen som en huvudorsak till förekomsten av segregation inom den svenska grundskolan: ”Den rådande segregationen inom boendet återspeglas i skolans upptagningsområden. Principen för anordnandet av klassavdelningar återspeglar i sin tur den sociala differentieringen som finns inom boendet” (Arnman & Jönsson, 1983, s. 42). Arnman & Jönsson pekar ut storstäderna som ett tydligt exempel på hur boendesegregationen även har bidragit till den ensidiga differentieringen även på skolnivå och menar att den sociala statusen påverkar även skolans status och på det sättet har man också en klar uppfattning om vilka skolor som är bra och vilka som är dåliga vilket även påverkar lärarrekruteringen (Arnman & Jönsson, 1983, s. 42). Den sociala bakgrunden ger, enligt Arnman och Jönsson, även upphov till internsegregation

Elever differentieras i klassavdelningar och inom klassavdelningar efter indelningsgrunder som är kopplade till elevernas sociala bakgrund. /.../ Eftersom elever med likartad social bakgrund vanligtvis bor nära varandra och leker tillsammans med varandra under fritiden kommer den sociala segregationen inom boendet även återverka på segregation inom skolan (Arnman & Jönsson, 1983, s. 43).

3.4 Segregationens problematik

Valfrihet i grundskolan har varit på politikernas agenda sedan början på 1980-talet, då främst bland de borgliga partierna (Bunar & Kallstenius, 2007, s. 8 del 1). Som diskuterats i avsnitt 3 har sedan införandet av skolpeng i början av 1990-talet antalet friskolor ökat dramatiskt och med detta den ökade valfriheten (Kjellman, 2001, s. 29). Som tidigare påpekats, menar Skolverket (2003) i sin rapport att det inte finns något entydigt svar på hur valfrihet påverkar segregation. Rapporten visar på att det finns studier som hävdar att valfrihetsreformer förstärker segregationen medan andra studier visar på att valfrihetsreformer kan minska segregationen. En tredje studie enligt Skolverket visar på att man bör öka sin kunskap för att överhuvudtaget kunna dra säkra slutsatser, se inledningsavsnittet. Kallstenius hävdar att segregationen i skolan inte enbart beror på den bostadssegregationen som främst under åttio och nittioalet påverkar situationen i skolan (Bunar & Kallstenius, 2007, s. 8 del 1) utan även på skolreformen som infördes i början av 1990-talet. Även om valfrihetsprincipen innebär att föräldrar nu fritt kan välja skola, vilket i praktiken kan tala för en större mångfald, visar Kallstenius på problematik som kan uppstå: ”Här är det homogeniteten och uniformiteten som efterlyses, inte den brokiga mångfalden, som de flesta dock åtminstone ideologiskt stödjer. Men de flesta undviker också att tala om detta tema” (Bunar & Kallstenius, 2007, s. 10 inledning).

Forskning visar på att segregationen i skolan inte gynnar elever, exempelvis om de mindre begåvade hamnar på en skola medan de mer begåvade söker sig därifrån. Det finns forskning

Föräldrarnas valfrihet och skolans segregation Skolan och valfrihetsprincipen

som visar på att det bästa för eleverna är att kunskapsförmågor blandas exempelvis då de mer begåvade kan hjälpa de mindre begåvade. Det är viktigt att belysa effekterna av kamrateffekter:

Kamrateffekter innebär att en elevs resultat påverkas av kamraternas prestationsnivå. I den internationella forskningen finns starkt stöd för att kraftiga kamrateffekter verkligen existerar (t.ex. Hoxby, 2000 och Hattie, 2009). Däremot är kamrateffekter mycket sparsamt studerade i Sverige, men de resultat som finns är i linje med internationell forskning. Gustafsson (2006) har gjort en genomgång av internationell forskning och drar slutsatsen att kamrateffekter har en avgörande betydelse för elevers skolprestationer även i Sverige. En relativt färsk svensk studie bekräftar också att kamrateffekter är betydelsefulla, i synnerhet för de lågpresterande eleverna (Sund, 2007) (Skolverket, 2009, s. 19).

Senaste rapporten från Skolverket (2009) belyser just problematiken med en segregerad skola. Ser man till betyg har resultatet gynnats av valfriheten men mätningar visar även att de högpresterande elevernas resultat sjunker vilket innebär att ingen vinner på denna segregation (Norman, 2009, s. 3). Ett annat problem är att elever delas upp i grupper efter nivå och speciella behov och detta drabbar lågpresterande elever värst:

”För lågpresterande elever kan grupperingar medföra sämre motivation, dålig självkänsla och lägre lärarförväntningar. I rapporten framgår att så mycket som 40 procent av grundskolans elever någon gång fått specialpedagogiskt stöd. Per Thullberg beskriver det som ett systemfel. – Det är inte fel i att behöva särskilt stöd, men det kan omöjligt gälla så många. Då handlar det mer om skolans oförmåga att hantera elever med olika förutsättningar” (Norman, 2009, s. 2).

Marianne Dovemark (2008) har nyligen skrivit en rapport finansierad av Vetenskapsrådet om grundskolan och segregering. I denna studie har hon studerat två olika skolor i en mellanstor stad i Sverige och resultatet visar på en segregation mellan dessa två kommunala skolor. Hur segregationen yttrade sig var synligt främst i elevernas bakgrund. På den ena skolan hade mer än hälften av eleverna annat modersmål än svenska och kom alla från ett område med betydligt lägre medelinkomst än området som eleverna kom ifrån på den andra skolan. I slutdiskussionen av rapporten skriver Dovemark om följden av valfriheten där hon beskriver hur tanken om en förbättrad skola genom valfrihet tyvärr fått en negativ konsekvens som följd, nämligen segregation. Hon tar även upp problematiken med att många lärare antar att föräldrar är välinformerade, positiva till skolan och engagerade i deras barns skolgång då attitydundersökningar gjorda av Skolverket visar på att en ganska stor grupp av föräldrar inte har samma möjligheter, av olika anledningar: ”Om skoluppgifter förväntas göras i hemmet, faller det tungt på de elever med ett socialt- och kulturellt kapital som inte faller inom skolans norm, men andra ord när elevens egen kultur och bakgrund kolliderar med skolans” (Dovemark, 2008, s. 106).

3.5 En skola som integrerar?

”Nationen utbildas till att införliva föreställningen av ett normalt ”vi” och ett onormalt ”dem” som ibland existerar utanför och ibland innanför nationens gränser. Detta är ett av de viktigaste problemen för det moderna utbildningssystemet världen över liksom i Sverige” (Kamali & Sawyer, 2006, s. 2). Masoud Kamali har forskat mycket om skola och utanförskap och har upptäckt brister i skolans roll att integrera elever där han hävdar att elever segregeras istället för att integreras och detta gäller: ”både genom kön, social status och etnicitet” (Kamali & Sawyer, 2006, s. 10). Många forskare hävdar att det är just diskriminering av elever med invandrarbakgrund som bidrar till ett sämre resultat bland dessa elever. Man beskriver detta som en ”andrafiering” (Kamali & Sawyer, 2006, s. 13). Om då skolan tar emot elever från andra områden men samtidigt inte försöker skapa en skola där lika rättigheter råder oavsett

Föräldrarnas valfrihet och skolans segregation Skolan och valfrihetsprincipen

etnicitet blir segregation ett faktum i stället för den möjlighet till integration som skolan har: ”Med tanke på dessa exkluderingsmekanismer av elever med utländsk bakgrund framstår skolans normativa diskurs om värdegrund och demokrati som paradoxal. Begrepp som frihet, självständighet, jämställdhet, internationalisering och respekt, har sedan 1994 en central plats i läroplanen” (Kamali & Sawyer, 2006, s. 14). När man studerar Kamalis forskning väcks tankar om att svar här finns att finna till varför många föräldrar med utländsk bakgrund och sedan även elever som väljer skola till gymnasiet, väljer att vara kvar på den skola som ligger närmast, trots att man upplever denna som en sämre skola. Om man upplever eller kanske har en uppfattning om att skolan generellt diskriminerar kanske man hellre väljer att gå i en skola som har ett sämre rykte, rent prestationsmässigt, men där man i alla fall inte diskrimineras på grund av sin etnicitet.

Jenny Kallstenius har intervjuat flera lärare på skolor i Stockholmsområdet med en ökad mångfald och diskuterar komplexiteten med att skapa en undervisning för alla: ”Vi lever i ett mångkulturellt samhälle och det är nödvändigt att även skolan är mångkulturell, resonerar de, men hur arbetar man i praktiken i mångkulturella elevgrupper med dithörande språkliga, kulturella och erfarenhetsmässiga skillnader? På denna fråga finns inget enkelt svar” (Bunar & Kallstenius, 2007, s. 41 del 2).

3.6 Föräldrarnas val

Vad säger tidigare studier om hur föräldrar väljer skola till sina barn, speciellt när det handlar om val till grundskola? I en studie om föräldrars val av grundskola (Kjellman, 2001) visat att föräldrarnas val hör samman med ekonomisk, social och kulturell bakgrund. Föräldrar med hög utbildningsnivå, födda i Sverige, och med yrken som kräver höga kvalifikationer väljer fristående skolor i högre grad än föräldrar med lägre utbildning, födda utom Europa och med yrken som har lägre kvalifikationskrav. De privata skolorna blir påtagligt socialt och kulturellt homogena och har svårt att leva upp till det uttalade politiska målet om att vara mötesplats för barn från olika bakgrunder. Resultatet från studien pekar också på att mönstren för hur man väljer är konstruerade i relation till bostadsområde och inte bara en effekt av boendesegregation. Föräldrar tenderar att göra liknande val som majoriteten av föräldrarna som bor i bostadsområdet. Det innebär till exempel att medelklassföräldrar som bor i arbetarklassområden mer sällan väljer privata förskolor än medelklassföräldrar i allmänhet, medan arbetarklassföräldrar i medelklassområden oftare än andra arbetarklassföräldrar väljer privat förskola. Gustafsson hänvisar här till Roger Andersson (2001, s. 139), som förklarar dessa val genom definitionen ”*grannskapseffekt*”, det vill säga människor påverkas av det område där man bor. När det gäller val av grundskola står valet oftare mellan olika kommunala skolor än mellan kommunal och fristående skola. Det är dubbelt så vanligt att man väljer en annan kommunal skola än den mest närbelägna, som att man väljer en fristående skola (Gustafson, 2006, s. 17..18).

Även Skolverket har i sin studie kunnat konstatera resultat som pekar på att föräldrars utbildning och sociala status påverkar deras val av skola på ett liknande sätt, vilket ger upphov till homogenisering på skolnivå:

Resultaten i denna studie överensstämmer med andra studier; valfrihetsreformer utnyttjas av högt utbildade vilket påverkar homogeniteten på skolnivån. En betydande andel av förvaltningscheferna i landets storstäder, förortskommuner och större städer anser att valfrihet haft segregrande effekter, särskilt i fråga om etnisk sammansättning. De båda fallstudierna stärker denna bedömning (Skolverket, 2003, s. 19..20).

Skolverket menar bland annat att valfriheten utnyttjas i mycket större utsträckning av välutbildade föräldrar och av föräldrar som bor i storstäder och förortskommuner då mindre och avlägsna kommuner har mindre möjligheter att utnyttja valfriheten. Dessa begränsningar av

Föräldrarnas valfrihet och skolans segregation Skolan och valfrihetsprincipen

möjligheter kan också ses som en förklaring till varför valfriheten är mer omdiskuterad i storstäderna. Skolverket skriver även i sin rapport att föräldrar har blivit medvetna om att valfriheten påverkar kvalitén i skolorna och att många tror ”att valfriheten leder till effekter som kvalitetsskillnader mellan skolor, elitiskolor och segregation” (Skolverket, 2003, s. 20).

Vidare påpekas i undersökningen (2003) att skillnaderna mellan olika skolor och olika kommuner är betydande. ”Möjligheten att välja skola varierar dock stort mellan olika kommuner. Eftersom valfriheten inte är en realitet i alla kommuner är ”öppningen” bara möjlig i vissa kommuner. I många kommuner saknas alltså den stimulans för skolutveckling som valfriheten kan ge” (Skolverket, 2003, s. 15). Undersökningen visar på att valfriheten inte är ekonomiskt lönsam, exempelvis för många kommuner med minskande befolkning, då processen medför ökade kostnader. Det kan tyckas att samma argument kan gälla för förortskommuner med stora ekonomiska problem där många barn med invandrarbakgrund bor.

I Skolverkets rapport (2003) delade man upp undersökta kommuner i två grupper. Den ena gruppen där det relativt sett finns stora valmöjligheter kallades för ”val-kommuner” och den andra gruppen för ”övriga kommuner”. Enligt undersökningen gjorde 67 % av föräldrar i valkommuner och 34 % av föräldrar i övriga kommuner en aktiv skolval åt sina barn. I valkommunerna hade föräldrar i stor utsträckning eftergymnasial utbildning och i övriga kommuner hade föräldrar i stor utsträckning förgymnasial utbildning. Undersökningen visade att föräldrar aktivt väljer till snarare än väljer bort från en skola. De flesta föräldrar som valde närmaste skola i övriga kommuner hade förgymnasial utbildning medan de som valde fristående skola eller annan kommunal skola hade eftergymnasial utbildning. Föräldrar i landsbygds- och glesbygdskommuner eller i mindre övriga kommuner har i mindre utsträckning valt skola. De föräldrar som valt fristående skola åt sina barn har även i dessa kommuner högre utbildning än genomsnittet (Skolverket, 2003, s. 11). Ovanstående resultat från Skolverkets undersökning kan tolkas som att de föräldrar som aktivt väljer skola till sina barn, oftast väljer en fristående eller en annan kommunal skola än den närmaste. Dessutom har de i större utsträckning eftergymnasial utbildning. Detta säger dock ingenting om hur den etniska fördelningen ser ut bland föräldrar som aktivt väljer skola åt sina barn och föräldrar som väljer den närmaste skolan.

Trots att Skolverket i sin rapport konstaterat att föräldrar aktivt väljer till snarare än väljer bort från en skola (Skolverket, 2003, s. 11) så skrivs det i rapporten om tre huvudskäl föräldrarna har till att välja bort en skola ”Tre huvudskäl tycks finnas till att föräldrar väljer bort den skola deras barn förväntades gå i. För det första uppfattas den bortvalda skolan som orolig, för det andra bedöms undervisningen som dålig och för det tredje framhålls att skolan har dåligt rykte” (Skolverket, 2003, s. 12). Undersökningen visar att föräldrarna aktivt väljer till snarare än bort och detta innebär att såväl fristående som kommunala skolor i Sverige håller en relativt god kvalitet. Vidare menar Skolverket i sin undersökning att föräldrar bryr sig om den inre miljön – att skolan är lugn och stabil, att den tar väl hand om elever med svårigheter, har bra lärare, lokaler och utrustningar. Andra viktiga faktorer är enligt undersökningen tydliga kunskapskrav och goda kommunikationer/skolvägar mellan skolan och hemmet. Andra mindre viktiga faktorer är vilken skola barnens kamrater går i, skolans avstånd till hemmet, skolans storlek eller vilka valmöjligheter som skolan erbjuder (Skolverket, 2003, s. 13). Undersökningen är framförallt baserad på urval av 4700 föräldrar till elever i grundskolans skolor 2, 5, och 9 (Skolverket, 2003, s. 4).

En enkätundersökning som gjordes i Stockholmsområdet i början av 1990-talet visar på föräldrars åsikter och tankar om det fria valet. Enkätundersökningen innefattade även valfria kommentarer av föräldrarna. Urvalet bestod av föräldrar till barn i sexårsåldern. Hälften av

Föräldrarnas valfrihet och skolans segregation Skolan och valfrihetsprincipen

dessa föräldrar var bosatta i ett innerstadsområde medan andra hälften var bosatta i ett förortsområde (Andersson, Kjellman, & Melkersson, 1994, s. 110). Eftersom denna undersökning genomfördes redan i början av 1990-talet innebär det att valfrihetsprincipen var något nytt och då omdiskuterad i media. Resultatet visade att föräldrar ansåg att det var viktigt att kunna få välja skola till deras barn (ca 69 %) och samtidigt visade undersökningen att 60% ansåg att valfriheten ökade segregationen istället för att öka jämlikheten (Andersson, Kjellman, & Melkersson, 1994, s. 118). En del av enkäten bestod av frågor som handlade om ”hur viktiga vissa aspekter var för deras val av skola” (Andersson, Kjellman, & Melkersson, 1994, s. 123) där föräldern hade en skala från oviktigt till viktigt att förhålla sig till. Här framgick att 80 % av föräldrarna ansåg att lärarkåren, miljön och vilken inriktning skolan hade var viktiga och detta resultat var oberoende av föräldrarnas socioekonomiska status eller utbildningsnivå (Andersson, Kjellman, & Melkersson, 1994, s. 124). Andra aspekter som var viktiga var närhet till skolan (76 %), att barnen skulle gå i samma skola som deras lekkamrater och att vägen till och från skolan skulle vara säker och inte för lång. Även detta resultat var desamma oavsett föräldrarnas socioekonomiska status eller utbildningsnivå (Andersson, Kjellman, & Melkersson, 1994, s. 125).

3.7 Etniska aspekter

Kallstenius har intervjuat föräldrar med invandrarbakgrund som har valt att byta skola för deras barn, från en skola i förorten till en skola i ett innerstadsområde. Kallstenius vill undersöka hur föräldrarna förklarar deras beslut att byta skola och även se till vilka orsaker som ligger bakom beslutet. Hon beskriver hur dessa intervjuer inte endast gav ”ett motiv till beslutet” utan att bilden är mer komplex än så (Bunar & Kallstenius, 2007, s. 42 del 2). Föräldrar svarade under intervjun saker som att det vill att deras barn ska få möjlighet att lära känna svenska barn, de bor ju trots allt i Sverige och att det kan bli problem om det är för många kulturer på samma plats. En utav de mest framträdande argumenten för byte av skola var att det i den tidigare skolan funnits alldeles för många invandrare. Kallstenius poängtar att: ”Av intervjumaterialet framgår dock att det i mycket liten utsträckning är själva migrationsbakgrunden som uppfattas vara problemet, utan andra aspekter som på olika sätt eventuellt kan kopplas till den etniska bakgrunden” (Bunar & Kallstenius, 2007, s. 43 del2). Föräldrar nämner här exempelvis kulturella motsättningar och att de är bättre om barnet går på en skola där det finns en ”dominerande kultur” men även att skolor med många invandrabarn tenderar att ha oengagerade föräldrar vilket tenderar i en stökig skola. Här nämndes även brister i engagemang från skolans håll (Bunar & Kallstenius, 2007, ss. 43 del 2,3). Annars är språket, att lära sig bra svenska, en aspekt som föräldrar nämner i samband med byte av skola, där alla intervjuade upplevde den svenskundervisning som fördes på den tidigare skolan som bristfällig. Föräldrar sökte sig till miljöer som de ansåg kunde ge deras barn en bättre framtid och göra dem bättre rustade för att klara framtida krav. Kallstenius resultat visar på att föräldrar i första hand inte valde skola efter skolans ekonomiska resurser och lärarkompetens utan efter skolans elevers etniska och socioekonomiska status. Denna faktor ansåg föräldrar kunde påverka ”normer och värderingar” (Bunar & Kallstenius, 2007, s. 46 del 2). De flesta föräldrar upplevde att de var nöjda med sitt byte och att deras förväntningar hade infriats. Problem som föräldrar nämnde som uppstod efter bytet var exempelvis den nya längre restiden vilket medförde en stressad morgon. Andra problem som nämndes var att barnen råkade ut för fördomar och negativa kommentarer om deras etnicitet och att de hade svårt att få kontakt med föräldrar i den nya klassen, då främst på grund av avståndet. Kallstenius nämner även att barnen har ”tvingats” utöka en medvetenhet om fördomar och negativitet kring det område de kommer ifrån. En fråga som kan ställas är om detta kan leda till en identitetskris hos eleven? Om man kommer från en miljö, där man trots en sämre skola ändå har en trygghet på grund utav att ens identitet liknar de andras och sedan byter denna miljö till en skola där man är en minoritet

Föräldrarnas valfrihet och skolans segregation Skolan och valfrihetsprincipen

och ses som annorlunda borde detta kunna skapa en förvirring till var eleven egentligen hör hemma. Denna problematik diskuteras tyvärr inte mer ingående i denna studie. I slutsatsen på detta avsnitt skriver Kallstenius: ”Valet att göra ett byte till en grundskola i innerstaden kan således förstås både som att elever och föräldrar söker sig bort *från* den upplevda negativa utvecklingen på de lokala skolorna avseende sammansättningen av elever, språkanvändningen och det sociala klimatet och att de söker sig *till* vad som upplevs vara bättre förutsättningar inför framtiden” (Bunar & Kallstenius, 2007, s. 57 del2).

En anledning till varför föräldrar med invandrabakgrund placerar sina barn i andra skolor än i det område där de bor kan vara att de vill att barnen ska ta del av en annan miljö än den invandrantäta och på det sättet komma närmare den svenska miljön (Bunar & Kallstenius, 2007, s. 6 inledningskapitel). Det finns även forskning som visar på att föräldrar väljer skola på annan ort för att barnen ska lära sig ”riktigt” svenska. I en annan studie genomförd av Bunar framkommer det att många invandrarföräldrar anser att deras barn behöver mycket stöd i skolan då de själva upplever att de inte kan hjälpa sina barn i vissa ämnen eftersom de inte behärskar det svenska språket så bra (Bunar N. , 2004, s. 74). Även detta kan vara en anledning till varför föräldrar anser att en skola med en svensk majoritet är att föredra då eleven kan få hjälp även av deras skolkamrater. Kallstenius (2007) diskuterar den problematik som uppstår i de skolor i de områden där mer begåvade elever flyttar ut till skolor i andra områden och de mindre begåvade blir kvar. John Dewey var en förespråkare för en skola där människor med olika bakgrund och erfarenheter kan mötas och genom dessa möten kan elever sedan förstå varandra bättre (Dewey, 1999). Om skolorna då segregerar elever blir effekten det motsatta. Detta talar för att valfrihetsprincipen kan gynna demokratin i skolan då elever som lever i invandrantäta områden nu får möjlighet att söka sig till skolor utanför där de bor och på så sätt blandas elever med olika bakgrund.

Valfrihetsprincipen ger föräldrar möjlighet att försöka ändra på den segregering som i dag finns i skolan. Tidigare forskning visar dock på att segregering inte är något som föräldrar skulle vara beredda på att ta hänsyn till då de väljer skola till deras barn. De tittar endast på vad som är bäst för deras barn, och detta är ett helt förväntat resultat. Forskning som visar på att valfrihetsprincipen är en bidragande orsak till den ökande skolsegregationen talar för att principen inte gynnar den skola Dewey talar om (Dewey, 1999). I en rapport där Nihad Bunar har intervjuat ungdomar från en invandrantät skola utanför Stockholm finns oro bland eleverna att de ska bli diskriminerade exempelvis på grund av den ”blattesvenska” som råder på skolan och efterlyser att svenskar behövs för att dämpa den negativa uppfattning om området som inte bygger på en rättvis bild. Samtidigt finns rädslan av att närheten till majoritetsbefolkningen skulle förstärka känslan av det utanförskap som de redan upplever (Bunar & Kallstenius, 2007, s. 20 del 4). Skolor i invandrantäta områden kan även dras med ett dåligt rykte och en stigmatisering som är svårt att motarbeta, trots att skolan många gånger inte har problem med vare sig personal eller resurser. Nihad Bunar har i sin forskning om skolor i utsatta områden talat med lärare på en skola i ett invandrantätt område som berättar om den frustration som uppstår när lärarnas goda arbete, positiva tecken och framsteg inte framgår bättre och påpekar att svaret som ges till varför det ser ut så är skolans geografiska punkt (Bunar N. , 2004, s. 67). Eftersom föräldrar ofta lyssnar på rykten av vad andra säger om skolan är det svårt att rekrytera nya elever till en skola som har dåligt rykte.

Finns det tidigare forskning som har tittat just på de etniska aspekterna i resonemang och handling då det kommer till möjligheten att välja skola? I en avhandling av Charlotte Skawonius (2005) presenterad i (Bunar & Kallstenius, 2007) diskuteras detta i samband med en studie om föräldrars val av grundskola gjord i Stockholmsområdet. Skawonius har tittat på faktorer som etnicitet och socioekonomisk status i sin studie där hon utgår från Bourdieus teorier,

Föräldrarnas valfrihet och skolans segregation Skolan och valfrihetsprincipen

exempelvis kulturellt kapital. Denna avhandling diskuteras av Kallstenius i samband med diskussion om valfrihetens effekter. ”Det övergripande syftet med studien är att diskutera vilken betydelse och funktion valfrihetsinstrumentet har för olika familjer beroende på deras ekonomiska och kulturella kapitalinnehav” (Bunar & Kallstenius, 2007, s. 17 del 2). Avhandlingen visar på vikten av att göra ”det rätta valet” redan i grundskolan i Stockholmsområdet då hög konkurrens mellan de åtråvärda gymnasieskolorna förutsätter goda meriter och en hög kunskapsnivå. Kallstenius diskuterar att studien visar på att det fria valet inte är ett val för alla: ”Det är företrädesvis föräldrar med god tillgång på kulturellt kapital (hög kunskapsnivå och kunskap om det svenska utbildningssystemet), oavsett etnisk tillhörighet, som nyttjar valfrihetsinstrumentets möjligheter genom att söka sig till friskolor och kommunala skolor i andra delar av staden” (Bunar & Kallstenius, 2007, s. 18 del 2). I Skawonius avhandling visar resultatet av de intervjuer som genomfördes att engagemang om skolval och skolgång var lika hög oberoende av etnicitet eller klass men vilken typ av engagemang skiljde sig åt mellan svenska föräldrar med hög ekonomisk status och utländska föräldrar med låg ekonomisk status. De svenska föräldrarna talade om stort intresse för både val av skola som skolverksamheten medan de utländska föräldrarna enligt Kallstenius hänvisning till avhandlingen talade om ”var de skulle leva, hur de skulle få iväg sina barn till skolan, hur de skulle ge sina barn goda möjligheter att få en bra utbildning, få ett jobb och bli en del av det svenska samhället” (Bunar & Kallstenius, 2007, s. 18 del 2).

Skawonius avhandling, som vi även tagit del av, visar på att språket var något som föräldrar ansåg viktigt. Skawonius poängterar att detta var något som alla de hon intervjuade med utländsk bakgrund var medvetna om: ”Alla jag har mött med utländsk bakgrund betonar vikten av det, de vet att svenska ger inträdesbiljetten till fortsatt utbildning och arbete – alltså många gånger det som är målet för dem som har invandrat” (Skawonius, 2005, s. 326). Att barnen inte ska lära sig tillräckligt och att de inte får tillräckligt med stöd är andra saker som föräldrar med utländskt ursprung är oroliga för och några känner även att skolan inte uppfyller deras behov och önskningar (Skawonius, 2005, s. 326). Skawonius skriver i sin slutdiskussion att resultatet av undersökningen visar att klass är en starkare faktor då det gäller utbildningsvalet än vad etnicitet är.

4 Design

Vi vill undersöka vad det är som föräldrar anser är viktigt då de väljer skola till deras barn. Vi vill även undersöka om det går att finna något samband mellan etnicitet och de val man gör då man väljer skola till sina barn. Det finns tidigare forskning där föräldrar med invandrarbakgrund har intervjuats om varför de valt en annan skola än den där de bor och detta har även jämförts med föräldrar med svensk bakgrund. Mycket av denna forskning är gjord i Stockholm men ingen av dessa studier tittar på en specifik invandrargrupp. Det framgår inte i någon av de studier som vi har tagit del av vad som menas med föräldrar med invandrarbakgrund. I någon av studierna har man tittat på föräldrar födda utanför Sverige. Vi motiverar vårt urval genom att detta område inte studerats på detta sätt tidigare och kanske kan denna undersökning bidra till en större förståelse både till föräldrars val av skola och till skolans segregation. Vi är medvetna om de problem som kan uppstå genom att välja detta urval, är detta en undersökning som vill visa på skillnader mellan vi och dem? Vi anser att genom att inte diskutera dessa skillnader kan fördomar aldrig utmanas.

4.1 Val av metod

”Kvalitativa intervjuer utmärks bland annat av att man ställer enkla frågor och på dessa enkla frågor får man komplexa svar, innehållsrika svar” (Trost, 1993, s. 7). Detta citat sammanfattar syftet med vårt val av metod, vi vill gå djupare och försöka få fram komplexa svar om varför föräldrar gör de val de gör då de väljer skola till sina barn.

Vi har genomfört åtta djupintervjuer med föräldrar från samma område, Frölunda, för att få tillgång till ett jämförande material, där vi intervjuar fyra personer som är födda i Sverige och fyra personer som är födda i Mellanöstern. Vi vill här jämföra föräldrar med olika etnisk bakgrund och undersöka vad det anser är viktigt då de väljer skola till sina barn. Vi vill sedan jämföra detta resultat för att se vilka skillnader och likheter som finns att finna. Skiljer det sig mellan dessa två grupper eller är det samma saker föräldrar tar hänsyn till när de ska välja skola? Undersökningar om föräldrarnas val då de väljer skola har gjorts tidigare, främst i Stockholm, men vi finner det intressant att titta på hur det ser ut i dag och även undersöka hur det ser ut i en stadsdel i Göteborg. Segregationen i skolan kanske inte har nått föräldrars vetenskap tidigare.

”Samtalsintervjuundersökningar ger goda möjligheter att registrera svar som är oväntade. En av de stora poängerna är också möjligheten till uppföljning” (Esaïasson, Gilljam, Oscarsson, & Wängnerud, 2007, s. 283). Vårt val av metod grundar sig på intresset att få veta vad föräldrar egentligen tänker på då de ska välja skola till deras barn, vad tar de hänsyn till? Vi ville skapa en situation där föräldern skulle känna sig bekväm att berätta om vad de egentligen tycker i frågan. Vi hoppades att detta skulle leda till att man vågade öppna sig mer än vid en vanlig enkätundersökning och samtidigt berätta saker som man kanske inte insåg var intressant för undersökningen. Vi försökte att få samtalet så avslappnat som möjligt där det mer skulle kännas som ett samtal än en intervju. Precis som Kvale skriver var vi medvetna om att detta är ett ”professionellt samtal med en tydlig maktasymmetri mellan forskaren och undersökningsspersonen” (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 48).

4.2 Urval

Vi valde att intervjuar fyra svenska föräldrar och fyra invandrarföräldrar. Med svenska föräldrar menar vi de som båda är födda och uppvuxna i Sverige, och med invandrarföräldrar menar vi de som båda är födda och uppvuxna utanför Sverige tills de har flyttat till Sverige. Vi förstod genast att vår definition av invandrarföräldrar inte var riktigt tillfredställande. Anledningen var ju att vi var intresserade av att se om skillnader i etnicitet har någon påverkan i

Föräldrarnas valfrihet och skolans segregation Design

valet av skolan till barnen. För detta måste vi förstås välja invandrargrupper som anses vara mycket annorlunda de inhemska svenskarna. Ett tyskt par skiljer sig mycket mindre från ett svenskt par än ett par från Mellanöstern skiljer sig från ett svenskt par. Detta var anledningen till att vi blev intresserade av föräldrar som huvudsakligen kom från Mellanöstern. Föräldrarnas sociala ställning var inte på något sätt avgörande för vårt val men i intervjuerna ställdes frågor om exempelvis vilken utbildning de hade och vad de arbetade med, vilket kan visa på den sociala ställningen. Vi tog inte heller hänsyn till hur flytande invandrarföräldrar kunde prata svenska utan vi ansåg att eftersom alla har rätt att välja skola till sina barn i Sverige så blir frågan irrelevant. Man skulle möjligtvis kunna analysera i vilken grad föräldrar skulle vara medvetna om sina val och kunna verkställa sina önskemål om att kunna välja den rätta skolan till sina barn, när man brister i det svenska språket. Urvalet av de invandrarföräldrar vi intervjuat har alltså teoretiskt sätt möjligheten till att integrera sig med det svenska samhället fast de kanske inte har lyckats med det även om de har uppehållstillstånd och kan även vara svenska medborgare.

De åtta föräldrar vi har intervjuat kommer från samma stadsdel, Frölunda i Göteborg. Vi valde samma område för båda urvalsgrupper för att minska effekten av bostadssegregationen i vår studie. När vi sedan genomförde intervjuerna visade det sig att Frölunda är otroligt segregerat. Bostadssegregationen upplevde vi som klart synbar där exempelvis det höghusområde som ligger närmast centrum upplevdes vara bosatt av en majoritet med invandrarbakgrund. I det närliggande radhusområdet upplevde vi att en klar majoritet hade svensk bakgrund. Denna segregation fick vi även bekräftad när vi talade med föräldrar och pedagoger i området. Föräldrar beskrev även hur skolor i området hade dåligt rykte vilket enligt studier, Kallstenius (2007), kan leda till att föräldrar och barn väljer skolor i andra områden. Enligt en artikel publicerad i Göteborgsposten² (2009- 10- 19) har området Frölunda den näst högsta andelen elever per stadsdel som väljer att gå i en skola i en annan stadsdel. För att vända på denna negativa trend har nu Stadsdelsnämnden i Frölunda bestämt att göra omorganiseringar i skolorna i området vilket har resulterat i protester och strejker från upprörda föräldrar. En grundskola läggs ner medan en annan ombildas från en F-5:a till en F-3:a. Även grundskolan Järnbrott läggs ner och samtliga dessa skolor ska nu bilda en större skola, Frölunda skolan. Om detta resulterar i att fler väljer att stanna kvar i området får tiden utvisa men flera utav de föräldrar som vi talade med i området trodde att denna åtgärd snarare skulle öka att föräldrar och elever väljer en skola utanför stadsdelen. Ingen var positiv till att det nu skulle bli en stor skola utav flera små och vissa föräldrar var även missnöjda med att skolan var placerad i ett område som de upplevde som otruggt.

I vårt urval av intervjupersoner valdes de utlandsfödda föräldrarna från en förskola medan de som var födda i Sverige valdes från en annan. Det var otroligt svårt att få både föräldrar som var födda i Sverige och föräldrar som var födda i Mellanöstern från samma förskola. Detta var inget för oss önskvärt men tyvärr ett faktum av hur det såg ut i verkligheten. Vi försökte även få svenska föräldrar från den första förskolan vi tog kontakt med men det visade sig att de endast var en förälder som var svensk och hade ett barn på fem år och detta barn var sjukt denna vecka och var inte på förskolan. Eftersom pedagogerna inte får lämna ut telefonnummer till föräldrarna kunde vi inte kontakta denna förälder utan bad pedagogen prata med föräldern när den kom till förskolan igen. Vi har inte blivit kontaktade av denne.

Vi har valt att intervjua föräldrar till barn som snart ska börja grundskolan vilket innebär att barnen är fem år gamla. Vi valde denna grupp därför att vi tror att föräldrar till barn i just

² <http://www.gp.se/nyheter/goteborg/1.227661-neddragningar-skapar-elevflykt> 13.26 2009-12-18

denna ålder är mest engagerade i skolvalet och har helt enkelt tagit reda på mycket information om olika skolor och har bildat sig en uppfattning om vilken skola de skulle vilja välja.

4.3 Genomförande

”Intervjun söker beskriva och förstå meningen hos centrala teman i intervjupersonens livsvärld. Intervjuaren registrerar och tolkar det som sägs och sättet på vilket det sägs; hon måste ha kunskap om intervjuämnet och vara observant på – och kunna tolka – tonfall, ansiktsuttryck och andra kroppsliga uttryck” (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 45).

Vi tog kontakt med våra respondenter genom att åka ut till förskolor i Frölunda. Vi fick kontakt med föräldrarna genom förskollärarna men främst genom oss själva när vi var på förskolan och då frågade föräldrar om de var intresserade att ställa upp på en intervju. Intervjuerna genomfördes över två veckor, de fyra första intervjuerna under vecka ett och de fyra andra under vecka två. Intervjuerna delades upp mellan oss och vi har genomfört fyra intervjuer per person. Samtliga intervjuer förutom en har genomförts på respektive förskola. Intervjuerna har varierat i längd från ca tio minuter till ca 25 minuter. Intervjuerna har spelats in på diktafon eller mobiltelefon för att sedan transkriberas. En intervju fick genomföras utan inspelning då respondenten inte ville bli inspelad. Vi har tagit bort namn på föräldrar och barn i transkriberingen för föräldrarnas anonymitet.

Svårigheter som har uppkommit med detta val av metod var först och främst att få tag på föräldrar att intervjuas. Vi upptäckte även svårigheter med att stå och vänta på föräldrar utanför förskolan då detta väckte en oro hos vissa föräldrar. Vi ansåg dock att närvaro på förskolan var vår bästa möjlighet till intervjuer och det var även så vi fick kontakt med alla vi intervjuade. Väldigt många utav de vi pratade med upplevde att de inte hade tid att vare sig prata med oss på stället eller bestämma tid för intervju vid senare tillfälle. Då vårt urval innefattade föräldrar med barn som var fem år uppstod en ytterligare svårighet att finna föräldrar som ville ställa upp, vi upplever att vi hade tur att få åtta stycken på en relativt kort tid. Vi hade även satt upp lappar på flera olika förskolor i området men endast en förälder tog kontakt med oss för intervju. Detta var efter vi redan hade det material vi behövde men denne föräldern passade inte vårt urval i alla fall. Något som vi upplevde som positivt var personalen på båda förskolor som gjorde det möjligt för oss att genomföra alla intervjuer på plats förutom en som genomfördes i föräldrarnas hem.

Den intervjuguide som vi utgick ifrån i de olika intervjuerna bestod av frågor om den intervjuades etnicitet (om respondenten inte var född i Sverige), ålder, hur många barn de hade och vilket yrke de hade. De andra frågorna som vi utgick ifrån var: val av skola, varför den skolan, vad tog respondenten hänsyn till och vad tycker de är viktigast allmänt sätt när de väljer skola. Vi frågade även om de hade fått information om skolvalet. Dessa frågor blir öppna frågor men samtidigt fick vi styra intervjuerna för att kunna få fram tankar om de specifika ämnen som vi ville veta mer om. Exempelvis gick vi tillbaka och frågade om det var till exempel kvalitet som var viktigt i valet av skola om vi kände att vi gick ifrån ämnet och inte hade fått veta tillräckligt om varför föräldrarna hade gjort val tidigare eller skulle göra speciella val. Denna styrning av intervjun misslyckades tyvärr för en utav oss i den första intervjun som genomfördes av den personen. Anledningen till detta tror vi finns att finna i både osäkerhet hos intervjuaren och språksvårigheter att förstå varandra.

4.4 Etik

Alla våra respondenter har informerats om syftet med intervjuerna. Vi har även valt att ta hänsyn till om respondenten inte vill bli inspelad och har även respekterat deras krav på att endast den som intervjuar får lyssna på det inspelade materialet. Vi har även valt att låta alla respon-

Föräldrarnas valfrihet och skolans segregation

Design

denter vara anonyma, trots att ingen faktiskt bad om detta, och har även utelämnat namn på respondenternas barn. Frågorna som har ställts under intervjuerna har varit personliga i det avseendet att vi har behövt information om respondentens ålder, utbildningsnivå, yrke och hur många barn de har. Resten av intervjun har fokuserat på det ämne som vi vill undersöka närmare. Genom att fråga föräldrarna om de vill ställa upp på en intervju och sedan förklarat vad intervjun ska användas till har vi fått samtyckeskrav och även informerat respondenternas bidrag till vår undersökning.

4.5 Operationella indikatorer och validitet

Graden av den sociala segregationen i det svenska förskolesystemet kan undersökas genom att studera hur elevsammansättningen ser ut med avseende på elevernas etniska bakgrund. Vi behöver alltså definiera ett antal indikatorer på elevernas etniska bakgrund. De indikatorer som vi har tillgång till är föräldrarnas födelseort. De invandrarföräldrar som vi är intresserade av är både födda och uppvuxna större delen av sitt liv i ett land i Mellanöstern. På samma sätt är de svenska föräldrar som vi är intresserade av både födda och uppvuxna i Sverige. Vi tar sedan inte hänsyn till föräldrarnas sociala eller ekonomiska status, utan vi tar alla föräldrar från samma område trots att vi är medvetna om att det finns skillnader på sociala och ekonomiska status mellan boende inom samma stadsdel. Tabell 4.5-1 visar hur fördelningen av föräldrarna ser ut.

	Ålder	Yrke	Etnicitet	Kön
F1	49	NC-operatör	Iran	Man
F2	28	Hemmafru	Turkiet	Kvinna
F3	27	Föräldraledig	Afghanistan	Kvinna
F4	35	Studerande	Irak	Kvinna
F5	40	Ekonom	Svensk	Kvinna
F6	35	Idrottsledare	Svensk	Man
F7	39	Verksamhetschef	Svensk	Man
F8	36	Lagerarbetare	Svensk	Man

Tabell 4.5-1: Föräldrarnas bakgrund

5 Resultat och diskussion

Då vi har analyserat resultatet av de intervjuer som genomfördes kunde vi konstatera att föräldrarna var engagerade i valet av skola. Då området Västa Frölunda i år genomgår förändringar i grundskolan då pengar ska sparas och skolor ska stängas var många föräldrar extra engagerade att diskutera valet av skola. Detta medförde att flertalet intervjuer även innefattade diskussioner om de pågående förändringarna. Vi har valt att redovisa resultatet av intervjuerna genom att dela in dessa i de olika kategorier som föräldrarna nämnde då vi frågade vad som var viktigt, vad de tog hänsyn till, då de skulle välja skola. Varje kategori avslutas med egna diskussioner angående resultatet. *I* står för intervjuaren, *SV* står för förälder med svensk bakgrund medan *MÖ* står för förälder med bakgrund i Mellanöstern.

5.1 Närhet och trygghet

Vi upplevde att intervjuerna visade på att närhet var en viktig faktor för de flesta föräldrar i vår undersökning. Närheten var något som flera föräldrar i vår studie oroade sig över då de skolor som låg närmast, enligt kommunens förslag, antingen skulle läggas ner eller ombildas från en F-5:a till en F-3:a. Detta innebär att barnen har en längre resväg till skolan redan i fjärde klass. Enligt föräldrar som vi intervjuade var tiden ett starkt argument till varför närhet var viktig, exempelvis att barnen inte skulle ha för lång resväg. Vi upplevde även att tidsaspekten var viktigt för föräldrarna för hinna med att hämta och lämna om detta nu behövdes. Annars nämndes närhet i samband med diskussioner om säkerhet och trygghet. När vi har analyserat de intervjuer vi har genomfört kan man uppfatta att närhetsaspekten även kan vara av vikt då man som förälder lättare kan vara involverad i vad som händer på en skola i sitt eget närområde, en trygghet för föräldern att veta vad som händer på barnets skola. Detta kan yttra sig rent praktiskt, om skolan ligger nära är det lättare att rent fysiskt gå dit och titta men även om man bor nära skolan, och då nära andra föräldrar som även de har uppsikt om vad som händer på skolan, kan man kanske uppleva en större trygghet.

SV1: Närhet är ju ett omedelbart plus, naturligtvis[...] att kunna släppa sina barn, att gå själv till skolan fram och tillbaka ganska tidigt, relativt tidigt det är ett plus asså.

En annan förälder som tyckte att närheten var viktigt uttryckte sig så här:

SV4: det får inte vara få långt.[...]Det är bara packa alltihopa in i bilen och köra, men köra i 20 minuter eller i tio minuter eller fem minuter det bli nog ganska stora skillnad beroende hur praktiskt det är.

Förutom tiden spelade tryggheten också en stor roll till varför föräldrarna tyckte det var viktigt med närhet. Föräldrarna tyckte att barnen bör känna trygghet, både då det gällde vägen till och från skolan och på skolans område.

SV2: Närhet, tycker jag[...]nära där man bor, tryggheten och en bra skola som hon går med sina kompisar i området där de bor då.

I: så närheten har stor betydelse?

SV3: aaa, det tycker jag. Absolut.

Vi upplevde att vi kunde utläsa en oro då vi diskuterade den framtida situationen om resvägen till skolan skulle bli längre:

MÖ: det som jag känner mig, att det är jättesvårt om min flicka går själv dit, så långt bort.

Föräldrarnas valfrihet och skolans segregation Resultat och diskussion

En förälder nämnde att närheten var så viktig för honom att det skulle krävas mycket för att han skulle överväga byte till en skola i en annan kommun. När vi diskuterade byte till en skola i en annan kommun sa han så här:

SV: Kanske men det ska nog mycket till.

I: Just för det här med närheten då eller, att ni gärna vill ha det nära

SV: Vi gillar att ha det nära å

Trygghet var ett ord som nämndes av flera av de intervjuade föräldrarna. Trygghet nämndes i samband med vägen till skolan eller miljön på skolan:

I: och trygghet, vad menar du med trygghet?

SV1: att man, sen när man blir större att man kanske kan ta sig, det är vägar att det finns skolbaner och det finns bra folk runtomkring och om hon behöver ta sig över vägar och farliga ställen som till exempel Frölunda torget om de ska gå där och drälla själv sen när de ska ta sig själv så man ska ändå ha bra väg till skolan tycker jag, baner som är ljusst och tända och så.

SV2: att skolan upplevs som trygg

MÖ1: det ska vara en trygg miljö också, mitt barn ska känna sig trygg.

Tryggheten visade sig vara ett starkt argument när en förälder ansåg att hon kände sig tryggare med en skola i närheten i fall någonting skulle hända. Då är man snabbt på plats menade hon. Här talar vi om en trygghet som inte bara har med barnens välbefinnande att göra utan även för föräldrarnas eget välbefinnande.

I: det här med närhet, hur stor betydelse har den för dig, att skolan ska vara nära, tänker du på den också?

MÖ: ja, fast det där engelska skolan blev vi lite glada att vi inte fick den, där ville jag det men eftersom det inte var nära, så man ju ändå vara, skulle det hända något, gud förbjuder, så är man där, man är hemma så är man på plats.

Av de föräldrar vi intervjuade var det en som ansåg att närheten inte hade någon betydelse utan det var andra aspekter som var viktiga för honom. Denna förälder hade sitt ursprung i Mellanöstern. Vi upplevde att denna förälder ansåg att skolans kvalitet var så mycket viktigare än närhet och att man som förälder hade ett ansvar att välja den skola som gav sitt barn den bästa utbildningen oavsett skolans geografiska placering.

MÖ: Närheten till skolan spelar ingen roll. Det handlar egentligen bara om att planera. Jag kan tänka mig ta mig den tid för att hantera kommunikationen mellan hemmet och skolan och planera så att det fungerar.

Enligt resultatet från vår undersökning är närhet för många en viktig faktor när föräldrar väljer skola och detta är något som visats även i tidigare forskning då föräldrar har svarat på vad de anser är viktigast då de väljer skola, se 3.6, 3.7. Det ska dock påpekas att det även nämndes i vårt resultat att närheten inte spelade någon som helst roll utan att man helt enkelt fick anpassa sig för att barnet skulle kunna gå på den skola som man ansåg vara den bästa. Föräldrar i vår undersökning kunde tänka sig en skola som låg längre bort men vi anser att det kan tolkas som att den måste vara betydligt mycket bättre än den som låg närmast och den som låg när-

mast måste i sin tur vara väldigt mycket sämre än genomsnitt. Att placera sina barn i en skola i en annan stadsdel var dock något som de flesta föräldrar talade om under intervjun då de hade bekanta som hade placerat sina barn på andra skolor än den som var närmast. Som påpekats i avsnitt 4.2 är Frölunda den stadsdel efter centrum som har flest elever som går i skolan i en annan stadsdel. Kommunens satsningar för att motverka denna utflyttning genom att samla flera barn på en större skola ser enligt de föräldrar vi har pratat med ut att misslyckas. Även om närheten är viktigt för föräldrar tolkar vi det som att föräldrarna hellre har längre resväg till skolan än att placera sitt barn på en skola som har dåligt rykte.

Sedan närhetsprincipen slopades betyder detta att barnen kan hamna på en annan skola än den som ligger närmst, detta beroende av plats: ”Alla barn har inför sin start i förskoleklassen och till och med skolår fem, rätt till en plats i en skola i närheten av hemmet. Om det finns flera skolor och många barn i närområdet, behöver det dock inte betyda en plats i den skola som i meter ligger närmast hemmet” (Skolverket, 2004, s. 20). Detta är något som kan tala emot valfrihetsprincipen, något som föräldrarna i vår undersökning på det stora hela tyckte var något positivt. Tyvärr var inte detta något som diskuterades under intervjuerna. Däremot diskuterades om valfriheten verkligen var något som alla kunde ta del av eller om detta system gynnade vissa personer mer än andra. En respondent sa att hon tyckte att det var ett fritt val fast ändock inte då det var svårt att komma in på vissa skolor eftersom dessa enligt henne: *själva grejen är att de inte tar emot vemsomhelst, utan de kollar ju sådana som de känner, men det säger de inte det utan de säger att inte finns plats men man försöker ju.* En annan förälder diskuterade även problematiken att det inte är lika villkor för alla men nämnde då språket som den bidragande orsaken till ojämlika förhållanden. Språk var något som diskuterades flitigt i flera utav intervjuerna, både som en viktig aspekt i val av skola men även som en bidragande orsak för att kräva mer hjälp i skolan.

5.2 Den lilla skolan med mindre klasser:

Några av föräldrarna pratade om att de ville att skolan inte skulle vara för stor, något som många uppfattade som synonymt med små klasser. Då kommunen planerade att lägga ner skolor och samla mer elever på en större skola oroade detta flera föräldrar som vi talat med. I en intervju framkom det att en diskussion under ett möte mellan föräldrar och kommunen hade diskuterat frågan varför föräldrarna generellt var så negativa till den nya skolan:

SV1: tyvärr så är det också politiker så som har uppfattningen att det skulle vara tal om nån segregationsrädsla från..från...dom dom man pratar om..man pratar om äää ni i villaområden har man uttryckt på offentliga möten, ni vill inte beblanda er med folk från övre frölunda å så vidare...ni har en rädsla för människor med invandrarbakgrund, att det finns för stor majoritet av barn med invandrarbakgrund...å det kan nog stämma i vissa fall tror ja, absolut inte i mitt, mitt fall men men det är absolut inte där skon klämmer..jag tycker vi, samtidigt Björkåsskolan är nästan perfekt snitt av hur Sverige ser ut..denna generation

Vi uppfattar även denna oro som en kombination mellan oro för den större skolan där man som förälder kan uppleva att man inte har samma koll och de större klasserna där ens barn kan bli mer anonymt. Det nämndes även att den nya skolan låg i ett område som uppfattades av flera som relativt otruggt.

SV1: vi vill ha kvar våran lilla skola i våra närområde då.

SV2: [...] att skolan inte är för stor

Föräldrarnas valfrihet och skolans segregation Resultat och diskussion

SV3: Känns som att det blir för stort å, dom försöker göra de, det kostar väl mindre antagligen. Samma förälder talade även om att det fanns en oro att den större skolan skulle innebära att klasserna ökade[...] situationen med storlekar på klasserna

I: känner du en oro, att ditt barn inte ska få tillräckligt med hjälp?

SV3: ja, framför allt eftersom vi har haft lite problem, hon har gått hos talpedagog å

En förälder ville även att klasserna skulle vara små så att dottern kunde få den hjälp i skolan som föräldern hade svårt att ge hemma:

MÖ: Å de var liten skola å hon kunde få bra undervisning å de var inte så mycke lärare, elever men Järnbrottskolan eller frölundaskolan som...kalla i framtiden blir så stor.

[...] men om det inte var så många elever i skolan, då mindre elever, kanske dom kan hjälpa mycket elever, eller hur lärarna

Bland de föräldrar som vi intervjuade tog tre utav fyra svenskfödda föräldrar upp att det var viktig för dem att skolan var liten med små klasser gentemot endast en av fyra Mellanöstern födda föräldrarna. Vi anser att detta kan tyda på att svenskfödda föräldrar anser att storleken på klassen är en viktigare faktor att ta hänsyn till än vad föräldrar födda i Mellanöstern anser. Det finns dock tidigare forskning som visar att många föräldrar med utländsk bakgrund anser att det är viktigt att skolan kan ge barnet den hjälp som den behöver och många gånger kopplas detta samman med mindre klasser och mer resurser. Kanske man kan tolka detta som att resurser inte nödvändigtvis behöver betyda mindre klasser för föräldrarna? Något som nämndes många gånger under intervjun med en förälder från Mellanöstern var just vikten av att barnet kunde få tillräckligt med hjälp i skolan då föräldern upplevde att hon inte kunde ge denna hjälp i hemmet. Detta är något som har berörts i tidigare forskning och som ligger till grund till mycket av de politiska diskussioner som hävdar att elever med invandrabakgrund inte har samma möjligheter att studera hemma beroende på förälderns brist i det svenska språket. I Skawonius avhandling diskuteras invandrarföräldrars oro över att barnet inte ska få den hjälp i skolan som de har rätt att få. När skolor inte tar sitt ansvar för att ge elever det stöd den behöver kan föräldrarna se byte av skola som en möjlighet att få deras behov tillgodosedda. Om föräldern även känner att deras barn behöver hjälp med exempelvis svenska kan det vara skönt att veta att barnet går i en klass där flera av de andra barnen har svenska som modersmål och kan på sätt få tillgång till den kamrateffekt, se 3.4 som enligt forskning gynnar elever.

Det framkom inte i några intervjuer att föräldrar var negativa till att deras barn skulle integreras med barn som har en annan etniskt bakgrund men en förälder talade om en oro för att för många olika etniciteter kan leda till kulturkrockar. Det ska dock tilläggas att de föräldrar som främst diskuterade integration var från Mellanöstern och att vi samtidigt inte kan vara säkra på om en intervjuareffekt uppstod under samtliga intervjuer när ämnen som segregation och etnicitet kom på tal. Även om föräldern inte ville att deras barn skulle gå i en mångkulturell skola kanske den inte vill vara öppen med denna åsikt, framförallt inte då den ena intervjuaren själv har invandrabakgrund.

5.3 Kompisar:

Vi frågade samtliga föräldrar om vilken hänsyn man tog till barnens kompisar då man skulle välja skola. Denna kategori visade på den största skillnaden i vår undersökning mellan föräldrar födda i Sverige och föräldrar födda i Mellanöstern. Bland de föräldrar som var födda i Sverige tog tre av fyra hänsyn till kompisarna medan ingen utav de föräldrar som var födda i

Föräldrarnas valfrihet och skolans segregation Resultat och diskussion

Mellanöstern tog någon hänsyn till kompisarnas val av skola. Dessa föräldrar ansåg att man umgicks med sina vänner på fritiden.

I: Vad tror ni att ni kommer, alltså med hennes kompisar och sånt, kommer ni ta någon hänsyn till det tror du?

SV1: Ja, det tror jag ... det hänger lite på vad andra gör...å så där, det tror jag absolut kommer spela in.

I: Hur viktigt är det med kompisar å så? När ni valde både för eran son å nu med eran dotter, har ni, tog ni hänsyn till det någonting eller tänkte ni att det viktigaste är med skolan?

SV2: absolut, det tror jag att man väger in helt klart...man hör ju efter, vad tycker ni, vad tänker ni ta vägen å så vidare

Den enda svenska föräldern som inte ansåg att det var av större vikt vilken skola hans sons kompisar gick i resonerade så här:

SV4:[...] jag tror nog inte han har några problem att få andra kompisar ändå [...]Det skulle nästan vara dumt om han gick med alla kompisarna från dag ett till nionde klass och så bara en grupp på sju kompisar utan lär känna så många som möjligt [...]

I: Vad spelar barnens kompisar för roll i det här sammanhanget?

MÖ1: Det spelar roll i motsatt riktning. Jag tänker inte som min sons kompis pappa, och jag tycker vänner har man på fritiden. Om min son säger att han vill gå till en skola eftersom exempelvis Ahmed går den skola så motsätter jag mig direkt. Han måste träffa nya människor och utvecklas. Det är det man har skolan till.

I: Ja, just det, men också vart barnens kompisar vilken skola de går i, har det någon betydelse?

MÖ2: nej, kompisar det får de ta på fritiden. I skola kan han, barn är barn, de kan alltid fixa så att de umgås med någon men de ska inte, i skola är man för att studera, man ska inte leka och så.

Resultat från den undersökning vi har genomfört visar på att de föräldrar som var födda i Mellanöstern inte tog hänsyn till barnets kompisar i valet av skola. Då detta inte har nämnts i den tidigare forskning där föräldrars etnicitet jämförts kan vi inte dra några slutsatser om detta resultat men vi vill dock poängtera att vi ser en tydlig skillnad i vår undersökning. De föräldrar som var födda i Sverige var mycket angelägna om att deras barn gick i samma skola som barnens kompisar och det var även en viktig faktor de tog hänsyn till. Om de flesta föräldrar vill att deras barn ska gå i samma skola som de kompisar de har skaffat redan på förskolan behövs integrering ske redan då kommuner placerar barnen på olika förskolor i mån av plats. Det ska dock påpekas att föräldrar även har rätt att välja förskola men med tanke på den rådande situationen där det i dag ibland finns fler barn än dagisplatser, har man än mer begränsad valfrihet. Av det vi såg i Frölunda var det en mycket tydlig segregation redan i förskolan.

Hur kan det komma sig att denna tydliga skillnad i vikten av barnet kompisar finns? Vi tror att föräldrarna från Mellanöstern ser skolan som en plats där barnets första prioritet är att studera och lära sig att bli en del av det svenska samhället och få en bra framtid. Vi uppfattar det som att de intervjuade föräldrar från Mellanöstern menade att skolan var nyckeln för att lyckas i framtiden. Därför var det viktigt att man fokuserade på att ge barnen möjlighet att få bra betyg så att de kunde läsa vidare eller få ett bra jobb i framtiden. Vi tror att detta även är viktigt för

de svenska föräldrarna men att de mer ser detta som en självklarhet då de kanske aldrig har kommit i kontakt med den känsla av utanförskap och diskriminering som kanske flera utav de utlandsfödda föräldrarna kommit i kontakt med.

5.4 Språket:

Denna kategori nämndes endast av föräldrar som var födda i Mellanöstern. Vi tror att skillnaden kan beror på att svenska föräldrar tar språket som något självklart, inget de behöver bekymra sig om, då de själv aldrig har upplevt några språksvårigheter i Sverige. För föräldrar från Mellanöstern kan språk ses som nyckeln att komma in i samhället och få en bra framtid. Både det engelska och svenska språket nämndes, språk var det viktigt för alla föräldrar från Mellanöstern.

MÖ1:[...]jag vill att min son ska lära sig svenskan perfekt[...]Det är viktigt att min son inte har brytning. Man lyssnar på personer som inte bryter när de pratar svenska. Om andra lyssnar på min son, kommer min son också att lyssna på andra.

Vikten av språk framkom tydligt trots föräldrarnas egna begränsningar att uttrycka sig.

MÖ2: [...] Jag vet att min son blir utbildad. Inte bara prata vanliga ord å så. Senare under samma intervju:

I: vad är det som lockar med den internationella?

MÖ2: engelska kanske...dom

I: med språket?

MÖ2: ja, mest för språket ja

Språk nämndes även i sammanhanget av god undervisning där föräldern ansåg att det var viktigt att det fanns bra lärare som kunde hjälpa till med språket, exempelvis om flera elever har problem med ämnet svenska:

MÖ3: [...] det finns olika elever som inte kan svenska eller andra ämnen, måste en lärare komma å hjälpa elever. Senare under intervjun: För ja, ja kommer från annat land jag kan inte så mycket svenska å jag har svårt också att kunna andra ämnen på svenska eller matte som jag kan inte så bra heller inte läst i mitt land så mycket...ja vill att mina barn får hjälp...när de, när de går i skolan att de får hjälp från lärare eller skolan

Vikten av att lära sig språk, då främst god svenska, diskuterades i samtliga intervjuer med föräldrar från Mellanöstern och tre av fyra talade om den internationella skolan som ett alternativ. Vi tolkar, som nämnts tidigare, det som att de ser språket som ett utav de viktigaste verktygen för att lyckas i framtiden. Eftersom den internationella skolan nämndes som ett alternativ kan det uppfattas som att det inte enbart är det svenska språket som dessa föräldrar lägger vikt vid, även om det var detta som diskuterades mest. Som diskuterats tidigare i kapitel 3, visar Skawonius avhandling, även så Kallstenius forskning, att språket är en väldigt viktig aspekt för många föräldrar med invandrarbakgrund då de väljer skola. Liknande kommentarer, exempelvis att språket är av stor vikt för att lyckas i framtiden, var lika framträdande i vår studie som i deras forskning. Vi tror att detta kan vara en anledning till att alla de intervjuade föräldrarna med bakgrund i Mellanöstern såg det fria valet som någonting positivt då de nu har möjligheten att byta miljö till sina barn trots bostadssegregation. Det ska dock tilläggas att skepticism till om valfrihetsprincipen verkligen innefattade alla fanns precis så som påpekats i tidigare avsnitt.

5.5 Skolans anseende och organisation:

Föräldrarna diskuterade även skolans anseende på olika sätt där skolans meriter, personal, och rykte nämndes. En klar majoritet av föräldrarna i vår undersökning lyssnade på ryktena innan de valde skola till sina barn. Flera av föräldrarna hade lyssnat på vad andra ansåg om de olika skolorna i området:

SV3: Men man lyssnar på vad andra föräldrar säger

Bara någon enstaka hade själv kontaktat rektorn för att få mer information. Om detta var något de andra föräldrarna hade tänkt göra närmare valet framgick inte. När en förälder svarade på frågan om vilka faktorer som var viktiga för honom när han skulle välja skola var skolans rykte den första faktorn som han nämnde:

”Man lyssnar på ryktena, pratar med lärarna och rektorn, tittar på medelbetyget och slutligen sammanställer jag alla dessa faktorer för att välja skolan [...] Som sagt man lyssnar på ryktena och som jag har hört är att på fristående skolor kräver lärarna oftast mer läxa av eleverna och återigen är det jätteviktigt[...]”.

Föräldrarna utgår mycket från vad de vet och vad de har hört om skolorna vilket spelar ett avgörande roll i deras val av skola. En förälder var snabbt inne på faktorn, rykte, när hon skulle utvärdera vilken skola som passade bäst för hennes barn:

”[...] det viktigaste är att de går med sina kompisar här och att skolan har ett bra rykte, bra fröknar [...]”

och med rykte menade hon att det skulle vara lugnt, fint, inte bråkigt och med bra lärare.

En förälder ansåg att skolans miljö och medelbetyg var viktiga faktorer att ta hänsyn till när hon skulle välja skola:

MÖ2: att man väljer en bra skola, de ska ha en bra miljö, de har hög medel

Denna förälder var även noga med att undersöka förekomsten av mobbning på skolan och ville även undersöka hur skolledningen tog hand om problemet:

MÖ2: ”[...] jag kanske skulle kolla om det har förekommit mycket mobbning och så i den skolan, för sånt hör man ju [...]”.

Skolans miljö diskuterades även i en annan intervju:

SV4: [...] Joch har sett skillnad på en pedagogisk bra miljö och en som inte är riktig bra. Där det är stökigt, bråkigt folk som slåss och, ..., aa, spottar på varandra och, ..., aaa, ... , kissari korridorerna och, stämningen är inte riktig bra. ... och upptäcker man, upptäcker jag en sån sak så vill jag inte att mitt barn ska vara i den miljön och det tror jag det är samma med alla föräldrar

En svenskfödd mamma ansåg att det var speciellt viktigt att lyssna på rykten när man är ny i området:

SV1:[...] flyttar man till ett område när man inte kan området då är det mycket rykten man går på, Järnbrottsskolan har inget bra rykte och då vill man inte sätta sina barn där

Gemenskap redan när de var små var något som nämndes. Dessutom var det viktigt att man lyssnade på andra i området och som en förälder uttryckte sig, på sin magkänsla:

SV2: [...]bra gemenskap, framförallt när dom är små tycker ja, å bra utrymmen, personal. Senare under samma intervju: Ja lyssnar hellre på omgivningen ... och lite magkänsla kanske[...]

Skolverket skrev i sin rapport (Skolverket, 2003, s. 11) att föräldrarna huvudsakligen har tre skäl till att välja bort en skola. Föräldrar väljer bort en skola som uppfattas som orolig, föräldrar väljer bort en skola där man tycker undervisningen är dålig och slutligen väljer föräldrarna bort en skola som uppfattas ha en dåligt rykte. Vi tycker att alla dessa tre nämnda skäl kan kopplas till skolans rykte eftersom både uppfattningen om att en skola är orolig och uppfattningen om att undervisningen i en skola är dålig, sprids delvis med rykte också. Skolans rykte har alltså enligt tidigare forskning stor betydelse i att åtminstone välja bort en skola. Precis som vi spekulerade i avsnitt 3.5 kan diskriminering som Kamali talar om vara en anledning till varför föräldrar trots allt väljer en skola med dåligt rykte. Föräldrarna väljer en annan skola med kanske sämre rykte där deras barn åtminstone inte diskrimineras på grund av sin etnicitet. Vi tycker att det är viktigt att se det som en faktor som påverkar segregationen. Om invandrabarn tvingas söka till sämre skolor genom att diskriminera dem så har man genom ett fritt skolval banat vägen till en segregerad skola i Sverige.

Vissa föräldrar poängterar samtidigt att det säkert finns åtskilliga positiva saker med skolan, men att det bara är den dåliga som alltid kommer fram. En skola som av föräldrarna ansågs ha ett väldigt dåligt rykte ligger i ett område i Frölunda där det går fler invandrarelever än genomsnitt. Vi tolkar det som att mycket av ryktena beror på skolans geografiska läge vilket även stämmer med vad Bunar nämner i sin forskning om skolor i utsatta områden i avsnitt 4.1 där det påpekas att dåliga rykten om skolan även försvårar nyrekrytering av duktiga lärare. Det dåliga rykte kan skapa en ond cirkel i vilket det dåliga ryktet påverkar tillgången till duktiga lärare och brist på duktiga lärare påverkar kan i sin tur påverka skolans rykte.

Sammanfattningsvis menar vi att vårt intervjumaterial förstärkte bilden av det som tidigare forskning har visat. Många skolor i de invandratäta områdena bär på ett dåligt rykte vilket gör att flera föräldrar i dag väljer att placera sina barn på andra skolor än den som ligger närmast.

5.6 Ytterligare diskussion

I de intervjuer som ligger till grund för vår undersökning upplevde vi att föräldrar födda i Mellanöstern var angelägna om att integrera sina barn och flera utav dessa föräldrar verkade vara medvetna om segregationen i skolan. Även om de kanske inte var medvetna om ordet segregation som uttryck var de medvetna om segregation som ett fenomen och samhällsproblem. Vi tror att detta kan bero på att svenska föräldrar många gånger inte upplevt den diskriminering genom segregering som många föräldrar med invandrarbakgrund upplevt, antingen själva eller hos någon i deras bekantskapskrets. Vi upplevde också att föräldrar födda i Mellanöstern lade större vikt vid skolans resultat och det var viktigare för dessa föräldrar att skolan ställde höga krav, jämfört med föräldrarna födda i Sverige. När frågorna handlade om valet mellan friskolor och kommunala skolor och hur föräldrarna tog hänsyn till det visade det sig att alla föräldrar förutom en ansåg att det inte spelade någon roll så länge skolan var bra. En förälder ansåg att det var viktigt med friskola då han hade uppfattningen att friskolor generellt var bättre skolor. Han hade hört att friskolor kräver eleverna på mer läxor och detta var en viktig faktor för hur bra skolan var. När vi tog upp frågan om det direkta sambandet mellan valfrihet och segregation, instämde många föräldrar att ett sådant direkt samband fanns och ansåg det vara en negativ konsekvens av det fria skolvalet. Vi vill dock påpeka att ordet segregation endast nämndes av en förälder om detta inte först nämndes av intervjuaren. Vi tror att detta inte är något som föräldrar i första hand tänker på om man diskuterar valfrihet i skolan,

Föräldrarnas valfrihet och skolans segregation Resultat och diskussion

eller åtminstone inte öppet. De föräldrar som vi intervjuade var överlag positiva till valfriheten och ansåg att det var bra att man som förälder kunde välja skola. Som vi redan har diskuterat i avsnitt 5.1 förklarade en förälder att även om man hade rätt att välja var det inte säkert att man fick plats exempelvis på den friskola som hon ville placera sina barn och hon trodde inte på förklaringen om platsbrist utan menade att skolan bara tog emot de barn som de själva kände. Vi tolkade det som en direkt påverkan till segregation fast nu handlar det om att inte ha möjlighet till fritt val. Tidigare forskning från Skolverket visar på att föräldrar födda i Sverige i högre grad väljer friskolor gentemot föräldrar födda utom Europa. Vi såg inget av detta i vår undersökning där endast en utav föräldrarna ansåg att det var viktigt att skolan var en friskola och denna förälder var född i Mellanöstern.

Vi tolkar resultatet av vårt intervjumaterial som att de föräldrar som var födda i Mellanöstern ibland hade andra uppfattningar i vad som var viktigt i valet av skola. Dessa faktorer kunde vara självklara för de svenskfödda föräldrar vi intervjuade, exempelvis att välja en skola där deras barn kunde lära sig bra svenska. Då svenskfödda föräldrar oftast kan ge barnen den läxhjälp de behöver i ämnet svenska i hemmet kan behovet att få denna hjälp i skolan upplevas som mindre viktigt. Som tidigare nämnts anser vi att lära sig att behärska det svenska språket är något som svenskfödda föräldrar inte nämnde eftersom de ser detta som något självklart. Vi vill dock poängtera att vi tror att även de svenskfödda föräldrarna självklart vill att deras barn ska lära sig att behärska det svenska språket på en så god nivå som möjligt.

I en intervju började en förälder prata om de svårigheter som invandrare har i att exempelvis kunna välja en bostad och drog samtidigt problemet parallellt med friheten av att välja skola. Han menade då, att precis som valfrihetsprincipen i bostadsområdet har lett till bostadssegregation i samhället, kommer valfrihetsprincipen även att leda till segregation i skola. Det är därför enligt honom viktigt att föräldrarna, medvetet och välgenomtänkt, funderar över vad som är viktigt när de både väljer bostad och skola, två viktiga faktorer som gör att man får möjlighet till att vara delaktig i det svenska samhället. För honom var det viktigt att hans barn gick i en skola som var en avbild av den etniska fördelningen i samhället, någonting som även en svensk förälder uttryckte då han motiverade att den skola han hade valt för sina barn var en bra skola för att den avspeglade en bild utav hur den etniska fördelningen ser ut i samhället. Föräldern från Mellanöstern försökte medvetet välja skola så att barnen inte hamnade utanför det svenska samhället. Ingen utav de svenska föräldrarna som vi pratade med uttryckte någon oro över att deras barn inte skulle kunna vara en del av samhället. De svenska föräldrarna diskuterade inte heller problematiken med att få den bostad de vill, eller att de behövde tänka på att integrera sig med det svenska samhället för att deras barn också skulle integrera sig. När vi försökte prata med föräldrarna från två olika förskolor uppfattade vi en slående segregation mellan dessa två förskolor. I den ena förskolan fanns det knappt några barn med svenskfödda föräldrar medan den andra förskolan endast hade ett barn som hade en förälder som var född utanför Sverige.

Under intervjuerna märkte vi hur svår kommunikationen med invandrarföräldrar ibland kunde bli, vilket resulterade i oklarheter. Vi tror att sådana oklarheter i ett större sammanhang kan leda till missförstånd, vilket i sin tur kan vara en anledning till den segregation vi bevitnade. Vi tror att det finns en risk att de föräldrar som vi intervjuade från Mellanöstern kan känna sig utanför det svenska samhället på grund av att de hade problem med att göra sig riktigt förstådda. Det är möjligt att föräldrarna i sådana situationer själva söker trygghet genom att hålla sig till andra med samma etniska tillhörigheter vilket kan påverka hur föräldrarna väljer skola till sina barn. Om invandrarföräldrar anser att det viktigaste är att deras barn lär sig svenska språket korrekt och lägger sin energi på detta, så kanske de inte har tid att ta hänsyn till exempelvis skolmaten, någonting som svenska föräldrar har möjligheten till. När vi tittar på de

Föräldrarnas valfrihet och skolans segregation Resultat och diskussion

faktorer som nämndes av föräldrar i vår undersökning kan vi observera problem som kan uppfattas som negativa för integration. Exempelvis var närhet en viktig faktor för föräldrar då det gäller val av skola. Därför upplever vi att man även bör diskutera problematiken kring bostadssegregationens påverkan till segregationen i skolan.

En förälder från Mellanöstern ansåg att det inte var bra med en klass med bara svenska elever, för då kommer inte hennes barn att känna sig tryggt. Vi uppfattar denna kommentar som att hon inte ville att hennes barn skulle se sig självt som annorlunda utan att även i skolan vara en del av det mångkulturella samhället han är uppvuxen i. Vi uppfattade det även som att föräldern påpekade att barnet inte garanteras delaktighet i samhället endast för att det går i samma klass som majoriteten svenska elever. Etnicitet diskuterades, som nämnts tidigare, även av en svensk pappa som uttryckte sig negativt till att det ska finnas för många barn blandade från flera olika etniciteter och han menade att detta kunde leda till att kulturkrockar uppstår. Ju fler etniska tillhörigheter, desto fler kulturkrockar. Han diskuterade dock precis som en del andra föräldrar att skolan borde vara en avbildning av samhällets fördelning av olika etniciteter.

Tittar vi på aspekterna, *närhet, trygghet, språk, barnens kompisar och skolans anseende*, som vi tog upp under intervjuerna, kan vi se problem vilka vi sammanfattar inledningsvis i nästa kapitel. I ett homogent samhälle med homogena behov, skyldigheter och rättigheter, skulle valfrihetsprincipen kunna fungera som ett verktyg för att skapa "en skola för alla". Tyvärr upplever vi att valfrihetsprincipen i dagens samhälle även har inneburit negativa konsekvenser såsom segregation, utanförskap och särbehandling.

6 Avslutande diskussion

I avsnitt 5 diskuterades fem olika aspekter som enligt vår undersökning ligger till grund för hur man utnyttjar valfriheten av skolan. Fyra utav dessa aspekter kan innebära förstärkning till segregation:

- *Närhet och valfrihet på lika villkor:* Den rådande bostadssegregationen har direkt påverkan på valet av skolan om det baseras på närhet vilket förstärker segregationen.
- *Språk:* Språk och andra behov som är gemensam inom olika etniska grupper men olika mellan olika etniska grupper kan tillgodoses olika av olika skolor vilket förstärker segregationen.
- *Vikten av kompisarnas val:* Människor av samma samhällsklass bor inom samma område och deras barn umgås med varandra. Man väljer då en skola för att barnen ska vara med sina kompisar vilket förstärker segregationen.
- *Skolans anseende:* Om alla föräldrar vill sätta sina barn i skolor med bra rykte och anseende, blir det möjligt för skolor med bra rykten att selektera elever efter skolans kriterier och förtursregler vilket förstärker segregationen.

Precis som Bunar och Kallstenius argumenterar i de fyra avsnitten i boken *Valfrihet, integration och segregation i Stockholms grundskolor*, finns det mycket som tyder på att valfriheten inte innefattar alla och att den leder till segregation, då inte bara etniskt utan även socioekonomiskt. Konsekvenserna tyder på att valfriheten i slutändan leder till segregation. Eftersom det finns flera studier som visar på att det fria valet motverkar den likvärdiga skola som läroplanen strävar efter, en skola för alla, kan man ifrågasätta om valfriheten ger en möjlighet till denna strävan. Även om det finns mycket studier som visar på att konkurrens leder till ökad kvalitet innebär det fortfarande att denna konkurrens inom skolväsendet har medfört problem som lett till segregation i skolan. Skolor som av olika anledningar, som exempelvis geografiskt läge, inte kan konkurrera på samma villkor med andra skolor, kommer att få dåligt rykte. Föräldrar som inte vill placera sina barn i skolor med dåligt rykte vänder sig till skolor som har lyckats i sin konkurrens och har fått bra rykten. Trycket ökar på dessa bra skolor som då får möjlighet att selektera elever efter skolans prioritet. Elever med hög socioekonomisk status eller de som tillhör svenska majoriteten separeras från andra med lägre socioekonomisk status eller de som tillhör minoriteten. Eleverna ska således ha de rätta förutsättningarna, det vill säga, det rätta kulturella kapitalet för att komma in i de skolor som anses vara bra där andra svenska elever går. Som förälder har man kanske andra svårigheter, exempelvis ekonomiska eller tidsmässiga, för att kunna skicka sina barn till skolor i närliggande kommuner. Även informationsfrågan är en viktig del att diskutera när det kommer till valfriheten. Föräldrarna behöver informeras om det svenska skolsystemet då de kanske själva inte har gått i den svenska skolan. Om man inte förstår språket och inte vet var man ska få tillgång till informationen har man då samma villkor? Ansvar för att informera föräldrarna ligger hos kommunerna och det är av yttersta vikt att dessa informationer är lättförstådda och inte bristfälliga.

Vi anser att om valfrihetsprincipen ska gynna alla föräldrar från alla etniska grupper i samhället, måste en hel del problem lösas. Ett av de viktigaste problemen som måste lösas på ett effektivt sätt för att valfriheten ska innefatta alla föräldrar är att lösa informationsfrågan. Utifrån vår studie och tidigare forskning drar vi slutsatsen att valfrihetens effekter i många fall är mer negativa än positiva då de gäller skolans segregation.

Litteraturförteckning

Litteraturförteckning

- Andersson, B.-E., Kjellman, A.-C., & Melkersson, H. (1994). *I valet och kvalet*. Stockholm: Stockholms Skolor.
- Arnman, G., & Jönsson, I. (1983). *Segregation och Svensk skola: en studie av utbildning, klass och boende*. Lund: Studentlitteratur.
- Bunar, N. (2004). Skolor i utsatta bostadsområden - mellan invandrarskapets sociala dimensioner och ryktets anatomi. i K. Borevi, & P. Strömblad, *Kunskap för intergration - Om makt i skola och utbildning i mångfaldens Sverige*. Stockholm: Regeringskansliet.
- Bunar, N., & Kallstenius, J. (2007). *Valfrihet, integration och segregation i Stockholms grundskolor*. Stockholm: Utbildningsförvaltningen.
- Dewey, J. (1999). *Demokrati och utbildning*. Stockholm: Bokförlaget Daidalos.
- Dovemark, M. (2008). *En skola- skilda världar: segregering på valfrihetens grund- om kreativitet och performativitet i den svenska grundskolan*. Borås: Högskolan i Borås.
- Eriksen, T. H. (1998). *Etnicitet och nationalism*. Falun: Bokförlaget Nya Doxa AB.
- Erikson, L. (2004). *Föräldrar och skola*. Västra Frölunda: Universitetsbiblioteket.
- Esaiasson, P., Gilljam, M., Oscarsson, H., & Wängnerud, L. (2007). *Metodpraktikan*. Vällingby: Norstedts Juridik AB.
- Gustafson, K. (2006). *Vi och dom i skola och stadsdel: Barns identitetsarbete och sociala geografier*. Uppsala: UU - Uppsala universitet.
- Kamali, M., & Sawyer, L. (2006). *Utbildningens dilemma - Demokratiska ideal och andrafierande praxis*. Stockholm: Statens Offentliga Utredning.
- Kjellman, A.-C. (2001). *Hurra för valfriheten*. Göteborg: Elanders Graphic System, Göteborg.
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Norman, H. (2009). Ingen vinnare i segregerad skola. *Skolverkets nyhetsbrev*, s 2-3.
- Rothstein, B., & Blomqvist, P. (2005). *Välfärdsstatens nya ansikten*. Lund: Wallin & Dalholm.
- Sandström, F. M. (2002). *Rätt att välja*. Stockholm: Elanders Gotab.
- Sernhede, O. (2007). *Alienation is my Nation*. Danmark: Norhaven Paperback A/S.
- Skawonius, C. (2005). *Välja eller hamna - Det praktiska sinnet, familjers val och elevers spridning på grundskolor*. Stockholm : Pedagogiska Institutet, Stockholm Universitet.
- Skolverket. (2004). *Attityder till skolan 2003- Rapport 243*.

Litteraturförteckning

Skolverket. (2009). *Vad påverkar resultaten i svensk grundskola? Kunskapsöversikt om betydelsen av olika faktorer*. Stockholm: Ordförrådet AB.

Skolverket. (2003). *Valfrihet och dess effekter inom skolområdet. Särtryck av rapport 230 - en sammanfattning*. Kalmar: Lenanders Grafiska AB, Kalmar.

Trost, J. (1993). *Kvalitativa Intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.